

SZAKDOLGOZAT

Németh Alexandra

Hallgató neve

Kaposvár

2024.

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Neveléstudományi Intézet

Tanító alapképzési szak

Környezettudatosság, újrahasznosítás - pedagógia program és a projektek

Belső konzulens: Velner András

főiskolai docens

Belső konzulens intézete/tanszék:

Neveléstudományi Intézet, Szakdidaktikai Tanszék

Készítette: Németh Alexandra (S55FZG)

Kaposvár

2024.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	2
2. A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG	4
2.1. KÖRNYEZETTUDATOSSÁG JELENTÉSE	4
2.2. KÖRNYEZETTUDATOSSÁG TÖBBSZINTŰ ÉRTELMEZÉSE	5
2.3. SZERVEZETI ÉS FOGYASZTÓI SZINT	5
3. KÖRNYEZETTUDATOSSÁG HAZÁNKBAN ÉS AZ ELMARADOTTABB ORSZÁGOKBAN	9
3.1. GLOBÁLIS SZINT.....	9
3.2. KORMÁNYZATI SZINT.....	10
4. FENNTARTHATÓSÁG	12
4.1. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS	12
4.2. BRUNDTLAND BIZOTTSÁG ÉS HERMAN DALY FÉLE MEGHATÁROZÁS	13
4.3. FENNTARTHATÓ FOGYASZTÁS	15
5. KÖRNYEZETVÉDELLEM	17
6. ÚJRAHASZNOSÍTÁS	19
7. BIOSZFÉRA VÉDELMÉNEK ELÉRÉSE PEDAGÓGIAI PROGRAMOKKAL	21
8. KERETTANTERV	22
9. ÓVODÁSOK ÉS KISISKOLÁSOK KÖRNYEZETI NEVELÉSÉNEK NÉHÁNY SPECIÁLIS TERÜLETE	23
9.1. ERDŐPEDAGÓGIA ÉS KERTPEDAGÓGIA	23
9.2. ENERGIA- ÉS ANYAGTAKARÉKOSSÁGRA NEVELÉS	24
9.3. KÖRNYEZETVÉDELLEM JELES NAPJAI.....	25
10. INTERJÚK	27
11. ÖSSZEFOGLALÁS	34
12. ÁBRAJEGYZÉK	36
13. MELLÉKLETEK	38
14. IRODALOMJEGYZÉK	42
15. NYILATKOZATOK	46

1. BEVEZETÉS

Szakedolgozatom címének kiválasztásakor több szempontot állítottam magam elé. Egyik ilyen volt, hogy a téma hozzám közel álljon, érdekeljen és érdekes legyen. Így esett a választásom a „*Környezettudatosság, újrahasznosítás - pedagógia program és a projektek*” című szakedolgozat témára. Alapvetően nagy témát ölel át és foglal magába. Nekünk embereknek a környezetünk és annak megóvása lenne az egyik legfontosabb szempont, azonban jónéhány fejlesztésre szoruló területe van.

Környezetünkhöz tartozik maga a hely, ahol élünk. Már magában ez is sokat eldönt arról, hogy ahova születtünk, ott mekkora szerepet is szentelnek a környezettudatosságnak. Egyértelműen azonban nem jelenthető ki, hogy akár egy elmaradottabb országban nagyobb lenne a környezetszennyezés, sőt. Távol a civilizációtól Közép Afrika országaiban például jelentősen kevesebb a természetben található hulladékok, műanyagok. Az európai, fejlett országokban ez már nem elmondható.

A környezettudatosság, mint fogalom az alábbi: „*A környezettudatosság a társadalom és tagjai számára legmegfelelőbb, hosszú távú környezeti értékeket céltudatosan ötvöző, tudományosan megalapozott gondolkodás és az azon alapuló magatartásforma, melynek gyakorlati célja az ember – környezet viszony harmóniájának megteremtése.*”¹

Bioszféránk védelmében talán az első pont maga a környezettudatosság gondolata. Számomra ez egy fontos gondolat, és ezt részben nekünk, leendő tanároknak kell a tanulók fejében „elültetni”. Belegondolva, hol máshol is találkozna egy kisiskolás először hasonló témával, ha nem az iskolában. Ezt a tanulási folyamatot lehet kezdeni kisfilmek levetítésével, játékokkal, vagy szimpla beszélgetésekkel, melyekből sokat tanulhatnak a gyerekek környezetünk megóvásáról.

Az oktatás során véleményem szerint fontos kitérni a témán belül a szelektív hulladékgyűjtésre, a légszennyezésre, általánosítva a szennyezésekre, a felesleges papírhasználatra, illetve nem utolsósorban a környezettudatos beruházásokra, vásárlásokra, valamint a fenntarthatóságra.

Kutatói munkám során kitűztem néhány kérdést, melyekre szeretnék megfelelő választ találni, szerezni interjú formájában. Egyik interjúmat egy környezetvédelmi mérnökkel készítettem el. Egy második interjú keretében pedig hat tanítóval és egy tanárral folytattam beszélgetést. Ezekből számos kérdésre kaphatunk választ a témában.

¹ Kovács (2007)

Dolgozatomban kitérek arra, hogy a környezetvédelmi témákat hogyan lehetne a leghatásosabban beilleszteni a pedagógiai programokba és a projektekbe.

Írok az újrahasznosítás jelenlétéről az oktatásban, valamint végül, de nem utolsó sorban az oktatás hatásosságát szeretném felmérni, hogy az mekkora sikerrel népszerűsíti a környezettudatosságot a diákok körében.

2. A KÖRNYEZETTUDATOSSÁG

2.1. Környezettudatosság jelentése

A környezettudatosság a személyeknek vagy a társadalmi csoportoknak a környezettel bíró kapcsolatának tájékozottságát és azzal szembeni viselkedését és magatartását, azaz a környezet iránt vállalt felelősségüket jellemző meghatározás. A környezettudatosság cselekedetekben is megmutatkozik annak révén, hogy a személy/személyek vagy a csoport/csoportok miként cselekednek és életmódjukban figyelembe veszik és aktívan csökkentik azok környezetre gyakorolt hatását. Viszont ezt a fogalmat kiegészíti a környezettudatos magatartás is, amely nem elhanyagolható fogalom ebben a hatalmas és mély témában. Jelentését tekintve számos meghatározás született, viszont véleményem szerint, amely a legjobban tükrözi a valóságot az a következő megfogalmazásban rejlik: *„Az értékrendnek a fenntartható fejlődés szempontjainak megfelelő formálását jelenti.”*²

Ennek kialakulásához számos tényező hozzájárult. Ezek közé tartoznak a környezeti ismeretek, az összefüggések, a magatartásminták és végül, de nem utolsósorban az életvitel révén kialakult szokások megtanítása és megtanulása vezetett. Célja a környezettudatos magatartásnak a környezet jó állapotának megőrzése és fennmaradása. Véleményem szerint nem elhanyagolható a nevelés folyamatában a nevelési célok és ezen belül az egyik legfontosabb cél a fenntarthatóság témáját érintve a fenntarthatóságra és a környezettudatosságra való nevelési végcél.³

A környezettudatosság megléte társadalmunk számára igencsak mérvadó. Ahhoz, hogy ez az érzés vagy inkább tudat kialakuljon az emberekben három releváns tényező is közrejátszik, ezek pedig először is a genetikai, másodsorban a pszichológiai-mentális tényezők és legutolsósorban az éltünk során tanult kompetensek. A környezettudatos gondolkodás meghatározza a környezeti érzékenység és többek között még a problémákra való affinitás is. Ezek az összetevők alakítják, formálják a társadalmunkat a tanult és ösztönös viselkedésformák révén.⁴

A környezettudatosság megóvására és ennek a szemléletnek kialakításában fontos szerepet játszanak az oktatási intézmények. Magyarországon a korábban említett intézmények nagy hangsúlyt fektetnek ennek a szemléletnek a kialakításában és formálásában a gyerekekben. A

² Kovács (2007)

³ Fűzné Dr. Kószó (2016); Kovács (2007)

⁴ Fűzné Dr. Kószó (2016)

témában többféle módszert alkalmaznak a cél elérése érdekében, amikkel a gyerekek érdeklődését felhívhatják a környezet megóvásának fontosságára, mindezt úgy, hogy figyelembe veszik az ösztönös és otthonról hozott viselkedésmintákat összeegyeztetve a tanult viselkedésmintákkal. Ezt a feladatot a NAT (*teljes nevén Nemzeti Alaptanterv*) kiemelt feladatának tekinti és a következőképpen találhatjuk meg benne, mint a fenntarthatóság és a környezettudatosság. Véleményem szerint nagyon lényegi dolog, hogy a környezeti nevelést már kiskortól fogva és az efféle neveléshez olyan módszereket kell alkalmaznunk, melyek képessé teszik a gyermeket a jövőben és felnőtt korában a környezeti tudatosságra és megtudja óvni környezetét, továbbá ezt az értéket a gyerekeinek, társadalmunk tagjainak.⁵

2.2. Környezettudatosság többszintű értelmezése

Társadalmunkban a környezettudatosságot több szinten értelmezhetik a társadalom tagjai. Három nagy szintet különböztetünk meg az előbb említettek között és ezek pedig a globális, nemzeti, szervezeti és egyéni szinteket csoportosíthatjuk három féle képpen. Elsősorban a szervezeti szintekről kell beszélnünk a témánkkal kapcsolatban, egész pontosan a vállalatokról. Nemzetközi szinteken is rengeteg vállalati forma létezik, többek között a környezettudatos vállalat is. Globális és hazai szférákban találkozhatunk vállalatok és egyéb szervezeti formákkal, amelyek ezek elvek alapján működnek. Ilyen gazdasági szervezeti formákról beszélhetünk a lineáris szervezet, funkcionális szervezet, divizionális szervezet, mátrix szervezet, tenzorszervezet, duális szervezetek, konzern és holdingok esetében. Véleményem szerint a mai világban súlyos környezeti atrocitások érik bolygónkat a fennálló globális vészhelyzet miatt. Ezek ellen mind szervezeti és fogyasztói szinten is tehetünk, hogy megfékezzük, avagy csökkentjük ennek mértékét. Ahhoz, hogy megvédhessük bolygónkat és tehesünk a természeti katasztrófák ellen összekell fogunk a közös célért.⁶

2.3. Szervezeti és fogyasztói szint

A szervezeti szinteket tartózkodnak mindazok a profitorientált gazdálkodó szervezetek, továbbá a témánk szempontjából releváns non-profit civil szervezetek és a tudományos-élet

⁵ Fűzné Dr. Kószó (2016)

⁶ Schäfferné Dudás (2018)

szervezetei is, amelyek az oktatás-kutatás elméletével foglalkoznak. Létrejötték olyan iparágak is a világon, amik hagyományos módon telepítették vagy éppen helyezték át céghelyüket és gyáraikat olyan országokba, ahol a környezetszennyezésre vonatkozó szabályok a gyárokra és vállalatokra nem vonatkoznak, avagy nem olyan szigorúak a szabályozások. Ezzel is kijátszva a más országok környezetszennyezési szabályzatát és így megmaradt a vállalati létforma. Az ilyen vezetők, akik a döntéseikkel ilyen súlyos károkat okoznak és közrejátszanak a természet pusztulásában, nem vezetői pozícióra termettek. Egy vezetőnek törekedni kell arra, hogy az általa vezetett cég/intézmény a legjobban harmonizáljon és együttműködjön avagy működésével ne gyorsítsa a Földünk pusztulását. Felmerülhet a kérdés, hogy mikor is tekinthetünk egy szervezetet/vállalatot környezettudatosnak? Következő pontunkban részletesen beszélünk az ilyen attitűddel rendelkező szervezeti formákról.⁷

Az imént taglalt vállalati típus ellenkezője azok a szervezetek/vállalatok, akik a működésüket a környezetvédelmi szabályoknak megfelelően végzik. Munkájuk során a Zöld Marketinget részesítik előnyben. Környezettudatosság számukra, mint a környezeti orientáció és az elkötelezettség. Egy vállalat nem attól lesz környezettudatos, ha gyárt egy terméket, amely kielégít minden szempontot, ami a környezettudatosság jelentését kimeríti. A környezettudatos vállalkozás munkája során arra törekszik, hogy óvja a környezetet és folyamatosan kísérletezik azzal, hogy az általa előállított termékek és ennek révén életbe lépett folyamatok minél kevésbé károsítsák a környezetet életciklusát. Ennek megfogalmazásában és a vállalatok segítése a környezettudatosság terén a KÖVET-INEM Hungária (*másik nevén: Környezettudatos Vállalatirányítási Egyesület*).⁸ Az imént említett egyesület a következőt fogalmazta meg: „*a környezettudatos irányítás szervezetek (általában vállalatok) működtetése olyan módon, hogy a tevékenység, a kibocsátott termékek és szolgáltatások minél kevésbé terheljék a munkahelyi, települési, természeti környezetet, valamint az egészséget*”.⁹

⁷ Schäfferné Dudás (2018)

⁸ Schäfferné Dudás (2018)

⁹ Schäfferné Dudás (2018)

A következő táblázatban az ökológiai világszemléletet állítjuk szembe az ipari világszemlélettel.

	Indusztriális világszemlélet	Ökológiai világszemlélet
Cél	Természet feletti uralom	Harmóniai a természettel
Természet	A természet erőforrásokat biztosít a gazdaság számára	Az összes természeti létező önérdékkel bír, minden faj egyenlő
Gazdasági növekedés	A gazdasági növekedés kívánatos	A Föld erőforrásai végesek, a gazdasági növekedésnek szigorú korlátai vannak
Technológiai fejlődés, tudomány	A technológiai fejlődés megold minden problémát	A tudomány nem mindenható, a technológiának alkalmazkodnia kell a természethez és az emberhez
Fogyasztás	Fogyasztásorientáció: a fogyasztó minden igényét ki kell elégíteni	Egyszerű életmód: a fogyasztói igények belső, tudatos kontrollja
Hatalmi szerkezet	Centralizált hatalmi szerkezet	A hatalom decentralizált elosztása, figyelemmel a természet és az emberek jogaira

1.ábra: Indusztriális versus ökológiai világszemlélet

Forrás: Zsolnai (2001)¹⁰

A vállalati környezettudatosság korunkban stratégiai kérdéssé vált, azonban ezzel együtt igencsak körülhatárolt és kiforrott tevékenységrendszeré forrta ki magát. Azt gondolom, hogy napjainkban rohamosan haladunk az ökológiai világszemlélet felé, amely kiterjed a fogyasztókra és a vállalatokra is. Mint ahogy az ábrán is tanulmányozhatjuk az ökológiai világszemlélet a „kevesebb több” elvét alkalmazza. Hosszú és rövidtávon is ez a világszemlélet az ideális a társadalmunk és a bolygónk számára. Ennek a szemléletnek hála kevesebb anyagot, energiát és nyersanyagot használunk fel a termelések és a fogyasztások során. Továbbá kevesebb hulladékot termelünk és a zajszennyezést is csökkentenénk. Összességében az ipari versus ökológiai világszemléletet tekintve a környezettudatosság és a fenntarthatóság fontosságát és pillérjeinek szemelőt tartását inkább az ökológiai világszemlélet mondanivaló prezentálja számunkra.¹¹

Témánk ezen a részfejezeten belül továbbá a fogyasztói szint lesz. Ahhoz, hogy alaposan és kellőképpen tudjunk választ adni ebben a témában fontos, hogy a környezettudatosság vizsgálatának során minden szintjét kell azonosítanunk, ahhoz, hogy a fogalmat pontosan tudjuk meghatározni. Napjainkban a társadalom tagjainál, a fogyasztók részéről megfigyelhető törekvések a környezettudatosság irányába. Egyre több kutatást végeznek a környezettudatosság témában világszerte és azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a fogyasztók körében egyre inkább nő a fogyasztók ökológiai tudatossága. Itt a korábban említett ökológiai világszemlélet lábnyomát is felfedezhetjük, amely valóban kihatott a fogyasztók

¹⁰ Zsolnai (2001)

¹¹ Schäfferné Dudás (2018); Zsolnai (2001)

szemléletére is. Az ökológiai tudatosságból kifolyólag a fogyasztók kényszerítve a vállalatokat arra, hogy termékeik és előállításuk tiszta, zöld és takarékos legyen. Az elvárásokat a vállalatoknak meg kell ugrani, ahhoz, hogy a vásárlóikat megtudják tartani, továbbá, hogy a környezetet minél kevésbé szennyezzék a gyáraik. Amellett napjainkban minden iparágban jelen lévő ökológiai preferenciák is jelen vannak. Ez által a vállalatok csökkenteni tudják a zajszennyezettséget és a termelés során kibocsájtott gázokat, ebből kifolyólag a levegő szennyezése is csökkenne.¹²

Térjünk is rá pár szóban a Magyarországon élő emberek környezettudatossági szemléletére. Azt mondhatjuk el és az eredmények is ezeket támasztják alá, hogy a fogyasztók szemlélete kedvező ebben a témában, törekednek a környezetvédelemre. Azonban az előbb említett társadalmunk tagjainak pozitív vonulata meglehetősen alacsony hazánkban és sok áldozati hajlandósággal jár. Ennek oka főként az, hogy a magyar fogyasztók negatívan viszonyulnak a boltokban megjelenő termékek magas áraihoz, a magas adókhöz és nem legutolsó sorban a gyárbezárásokhoz. Ez utóbbi kiváltó oka, hogy a magyarországi fogyasztók számára megszűnnének a munkalehetőségek és munkanélkülivé válnának az emberek. A fogyasztói környezettudatosságot, mint hiedelmek együttesét határozta meg Banerjee és McKeage:¹³

- *Az ember-természet viszonytal kapcsolatos hiedelmek. A környezettudatos egyének elutasítják azt az általános nézetet, miszerint az ember uralja a természetet, helyette hiszik azt, hogy az ember és a természet két, egymástól független, egymással egyenrangú képződmény.*
- *Hiedelmek a környezet fontosságával kapcsolatban.*
- *A jelenlegi környezeti problémák komolyságába vetett hit.*
- *Hit abban, hogy a jelenlegi életstílus és a gazdasági rendszerek radikális változásai szükségesek a környezeti problémák megoldásához¹⁴*

¹² Schäfferné Dudás (2018)

¹³ Banerjee B., K. McKeage (1994); Schäfferné Dudás (2018)

¹⁴ Schäfferné Dudás (2018); Banerjee B., K. McKeage (1994)

3. KÖRNYEZETTUDATOSSÁG HAZÁNKBAN ÉS AZ ELMARADOTTABB ORSZÁGOKBAN

Környezettudatosság hazánkban és az elmaradottabb országokban két szinten fogjuk megvizsgálni. Először a globális szinttel fogjuk kezdeni az elemzést és ezt fogjuk folytatni a nemzeti, avagy kormányzati, itt értendő az Európai Uniót és hazai piacot is.¹⁵

3.1. Globális szint

Globális szinten napjainkban súlyos környezeti problémákkal kell szembenéznük a társadalom tagjainak a Földön. Tanulmányok és vizsgálatok mutatták ki, hogy az ökoszféra állapota, amely a létfenntartó rendszerünk rohamos tendenciával romlik, továbbá veszedelmek sora fenyegeti.¹⁶

Az előbb említett veszedelmek, amelyek kihatnak az ökoszférára:

- *Túlnépesedés*
- *Termőföldek eróziója és az elsivatagosodás*
- *Erdőirtás*
- *Vizeink szennyezése*
- *Klímaváltozás*
- *Emberek egészségügyi állapota*
- *Biológiai veszélyeztetettség¹⁷*

Ezek a tényezők mind kihatnak az ökoszféra romlására és a Földünk pusztulására. Meadows és társai úgy fogalmazták meg ezt a jelenségét, hogy elérkeztünk a „túllövés” állapotába, tehát ezzel is megállapítva, hogy bizonyos határokat az emberiség átlépett és ezzel váltottuk ki, avagy értük el ezt a napjainkban fennálló környezeti problémát. A kutatókat már évek óta lázban tartja az a kutatási tény, amely az emberiség környezetre való hatását gyakorolja. Kimutatása érdekében többféle módszert is alkalmaztak. Témánkhoz kapcsolódva szeretném bemutatni Paul R. Ehrlich és John P. Holdren kutatókat, akik nevéhez fűződik az IPAT-formula. Ezt a

¹⁵ Kiss (2009)

¹⁶ Schäfferné Dudás (2018)

¹⁷ Schäfferné Dudás (2018)

számítási módszert arra fejlesztette ki Ehrlich és Holdren, hogy egy adott ország környezeti hatását megtudják mérni. Úgy gondolták eszerint, hogy egy ország környezeti hatása arányos a népességből, jómódúság fenntartásához szükséges technológiák és műszaki fejlettségéből képzett sorozat.¹⁸

A következő ábra Ehrlich és Holdren által megalkotott IPAT-formulát fogja bemutatni.

<p>$I=P*A*T$, ahol:</p> <p>I: összes környezeti hatás,</p> <p>P: a népesség nagysága</p> <p>A: az egyén hatása (fogyasztás, vagy másnéven jómód)</p> <p>T: egységnyi egyéni hatás előállításához technológiai környezeti hatása.</p>
--

*2.ábra: Az IPAT formula
Forrás: Ehrlich és Holdren (1971)¹⁹*

Azt a következtetést vonhatjuk le az imént látott ábrából, vagyis mérési képletből, hogy az IPAT-formula sűrítve mutatja be a környezeti problémákat, amelyek a népességnövekedés, fogyasztásnövekedés, környezetkárosító technológiák alkalmazása. Továbbá nemcsak a környezeti problémákat sűríti magába, hanem a környezeti megoldásokat is.²⁰

3.2. Kormányzati szint

A nemzeti, avagy kormányzati szinten, amikor is megfigyeljük az Európai Uniót és a hazai piacot is azt tapasztalhatjuk, hogy az állami szektorban a környezettudatosságot számos tényező befolyásolja, ezek a tényezők magas színvonalon látják el a környezetvédelemmel kapcsolatos feladatokat.²¹

Az állami környezetvédelmi feladatok a teljesség igénye nélkül az alábbiak:

- *A jogi, gazdasági és műszaki szabályozó rendszer kidolgozása és működtetése*
- *A környezetvédelem államigazgatási feladatainak ellátása*
- *A környezetvédelem kiemelt feladatainak, programjainak meghatározása, amely magában foglalja a kutatási, képzési, tájékoztatási és műszaki feladatokat*
- *A környezetvédelem gazdasági és pénzügyi alapjainak biztosítása²²*

¹⁸ Schäfferné Dudás (2018); H. Meadows (1994)

¹⁹ Ehrlich és Holdren (1971)

²⁰ Schäfferné Dudás (2018)

²¹ Kiss (2009)

²² Schäfferné Dudás (2018)

Ideális esetben az állami, tehát a kormány környezetvédelmi feladatainak kikell terjednie ideális esetben a fogyasztókra és a gazdálkodó szervezetekre. Jelenleg hazánkban, Magyarországon a környezetvédelemnek két fontos vetülete van és ezek az Európai Unió irányelvek, szabályzók, továbbá ösztönzők és nem utolsósorban a konkrét nemzeti szabályozás, programok és az igazgatás valósítja meg. Az Európai Unió környezetvédelmi politikájáért és a környezeti jogalkotásért az Európai Gazdasági Közösség felel, amelyet a Római Szerződés megkötésével, aláírásával jött létre 1957. március 25-én. A kezdetekben azt tapasztalhattuk, hogy az EU környezetvédelmi politikáját tekintve „utasító és ellenőrző” politikát folytatott a kezdetekben. Mára már sokkal sokszínűbb és változatosabb lett, ezzel is előre mozdítva a környezetvédelem fontosságát és elmélyítését, mint fogyasztói szinten, mint szervezeti szinten. Külön kiemelendő tényezők, hogy az EU környezetpolitikája etikai, jóléti és többek között gazdasági megfontolásokon nyugszik. Az Európai Unió tagjaira is vonatkozik az EU környezetvédelmi politikája.²³

Jellemző	Reaktív környezetpolitika	Preventív környezetpolitika
Kormányzati irányítás	Ágazati jellegű környezetvédelmi minisztérium	A környezetvédelmi minisztérium integráló, koordináló jellegű
Problémakezelés	A közegek és a szennyezés típusa szerint differenciált	Integrált, holisztikus
A szabályozás eszközei	Utasít és ellenőrzés: bírságok, termékdíjak, környezethasználati díjak és támogatások	Környezetbarát adórendszer, önkéntes megállapodások, EMAS, korai vészjelző és elhárító rendszerek, tudatformálási programok, stb.
Környetgazdaságtani gyökerei	Pigou elmélete a negatív externáliák internalizálásáról	Coase, illetve az intézményi közgazdaságtan elmélete
Környezeti bürokrácia tipikus tevékenysége	Ellenőrzés, büntetés, engedélyezés és kárelhárítás	Tervkészítés, együttműködő problémamegoldás, szaktanácsadás
Alkalmazott műszaki megoldások	Csővégi technológiák	Tisztább termelési és fogyasztási eljárások
Finanszírozás módja	Költségvetés, elkülönített alapok	Üzleti szféra, önkormányzatok, alapítványok
Eredményesség mérése	Környezetvédelmi kiadások a GDP %-ában, szennyezés-csökkenés %-ban	Jóléti mutatók (ISEW, HDI), biodiverzitási index, környezeti attitűd, életmód változása
Az eredmények időhorizontja	Átmeneti látszateredmények rövid távon jelentkeznek	Tartós eredmények, viszonylagos késéssel jelentkeznek
Érintettek részvétele	Szűk körű, a „zöldek” ellenfelek	Széleskörű, a civil szervezetek partnere
Környezetvédelmi szektor	Fejlett környezetvédelmi ipar és tanácsadói hálózat	Oktatási programok, információs rendszerek, tisztább termelési tanácsadók

3.ábra: A makroszintű környezetpolitika két alrendszere
Forrás: Kerekes és Szilávik (2000)²⁴

²³ Kiss (2009)

²⁴ Kerekes és Szilávik (2000)

4. FENNTARTHATÓSÁG

4.1. Fenntartható fejlődés

Napjainkban kiemelkedő szerepet tölt be a fenntarthatóság, mint fogalom nemcsak a fogyasztók, de a vállalatok mindennapjaiban is. Hazánkban, Magyarországon is kezd egyre terjedni ez a mozgalom, hogy előnybe részesítsük a fenntartható fejlődést és a fenntarthatóságra való nevelést, amit már az óvodában el kell kezdeni, minél előbb, hogy a gyermekek motivációját és kíváncsiságát felkeltsék és fent is tartsák azt. Azonban a fogyasztás részét tekintve a fenntarthatóságnak még nem teljesen, vagyis csak részben épült be a társadalom mindennapjaiba jelenleg.²⁵

Nézzük is meg a következő fogalmat, amely a fenntarthatóságot próbálja meg összefoglalni számunkra, hogy mit is takar ez a téma: *„A fenntarthatóság azt jelenti, hogy a jelenlegi igényeinket képesek vagyunk úgy kielégíteni, hogy közben hosszú távon gondolkozunk, tekintettel vagyunk a jövő generációira is, és arra törekszünk, hogy ők is ugyanúgy ki tudják majd elégíteni az igényeinket, mint ahogy mi tesszük.”*²⁶

Amikor a fenntarthatóság, mint témáról beszélgetünk, akkor fontos tudnunk, hogy maga a fenntarthatóság három pillérré támaszkodik. Ezek a pillérek, amikre épít a gazdasági teljesítőképesség, a környezetvédelem és a társadalmi felelősségvállalás. Abban az esetben beszélhetünk fenntarthatóságra, ha ez a három pillér teljesül, amelyekről az imént beszéltünk. Amikor a fenntarthatóság témán belül mozgunk, akkor azt figyelhetjük meg, hogy maga ez a fogalom nem arra épít, hogy egyik napról a másik mindenünket feléljük, hanem arra, hogy tudatos fogyasztásra ösztönözze a fogyasztókat, a vállalatokat, hogy ne csak a rövid távú profilra koncentráljanak, hanem a hosszútávú tervekre és profitokra orientálódjanak. Mint minden témában, a fenntarthatóság témakörben is merülnek fel a kutatások során előnyök és hátrányok is. Konzekvenciaként levonhatjuk azt a következtetést, hogy a mai társadalomban egyre fontosabb és nagyobb szerepet tölt be a fenntarthatóság iránti igény és érdeklődés. Ezt a vonalat tovább boncolgatva a fogyasztók fenntarthatóság iránti igényének növekedése rákényszeríti a vállalatokat is arra, hogy termékeikkel és termékeik előállításával törekedjenek arra, hogy megóvják a környezetet ezzel is előtérbe helyezték a környezetvédelmet és a fenntarthatóságot. A környezetvédelem fontossága, mint fogyasztói, vállalkozói, állami és

²⁵ Gyulai (2002)

²⁶ HOLD Lexikon (n.a.)

jogalkotói szempontból releváns mindennapjainkban. A vállaltok szempontjából nem elhanyagolható tény, hogy ez az arculatváltáshoz vezető út költséges számukra, továbbá rengeteg átgondolással, támogatással és természetesen befektetésekkel jár ez a változás. Ennek gyümölcseként viszont megpályázhatnak és betölthetnek olyan piaci réseket, amelyek eddig kiaknázatlanok voltak. Mindezen felül megnyerhetik maguknak azokat a fogyasztókat is, akiknek létkérdés a környezetvédelem és fenntarthatóság és ezek a vásárlók inkább vásárolnak olyan termékeket, amelyek ezeknek a kritériumoknak megfelelnek.²⁷

4.2. Brundtland Bizottság és Herman Daly féle meghatározás

A következőkben a fenntartható fejlődés, illetve a fenntarthatóság értelmezését fogjuk megvizsgálni a Brundtland Bizottság meghatározása a „Közös Jövők” című jelentésben (1987), továbbá a Herman Daly féle definícióra (1991) fogunk kitekinteni. Ebben a témában felmerülő szakirodalmak a legtöbbet idézett és felhasznált források, vagyis definíciók ezek.

A Környezetvédelmi lexikonban (2007), amelynek Láng István a főszerkesztője. Ebben a lexikonban szereplő Brundtland Bizottság meghatározás szerepel 1987-ből, miszerint a fenntarthatóság definíciója a következő: *„A fenntartható fejlődés a fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeink kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációt saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.”*²⁸

Mint, ahogy korábban írtam róla a fenntarthatóság fogalmánál abba az irányba mozdul már el ez a nézet, hogy inkább a hosszútávú célokban gondolkodnak a vállalatok és a fogyasztók is. Ezzel a nézettel nagy hasonlóságot mutat a Brundtland Bizottság által született meghatározással, miszerint ne éljük fel mindenünket, hanem hosszútávú portfóliót kell kialakítani és szükségleteinek úgy kell kielégíteni, hogy a jövő generációjának is biztosítani tudjuk azokat az erőforrásokat, amelyek számukra biztosítani tudja az élhető környezetet. Fontos tudnunk, hogy maga a környezet és a természeti erőforrásokat is meg kell tudnunk különböztetni és szétválasztani a kettőt. Fejtsük is tovább ezt a témát. Amikor a környezetünkről beszélünk akkor, tudunk kell, hogy hány alkotórészből épül is fel az. Ennek a témának két tartozéka van, amit megemlítünk a témában és ezek pedig a környezet minősége, a másik komponens pedig a természeti erőforrások mennyisége. Ez a két tényező kell ahhoz, hogy megvalósuljon a környezetünk teljesítőképessége. A tanulmányunk során azt a

²⁷ Magyarország Kormánya (2018)

²⁸ Brundtland Bizottság (1987); Környezetvédelmi lexikon (2007)

következtetést szűrhattuk le, hogy a fenntarthatóság maga egyszerre kell, hogy szóljon a környezet minőségének megőrzéséről és továbbá a fenntartható használatról, felhasználásról és fogyasztásról. Amikor a fenntartható fejlődésről beszélünk és boncolgatjuk a témát, akkor fontos, hogy eléréséhez nemcsak az egyéneknek és a kisebb-nagyobb közösségek tagjainak kell ezt előteremteni, hogy kialakuljon, megőrizték és fenntartható módon az életet, hanem ehhez az kell, hogy az egész társadalom közösen, összefogva lépjenek fel és próbálják meg fenntartani. Egy amerikai kutató és mezőgazdász Lester Russel Brown munkája során a társadalmat gazdagította egy általa megírt könyvvel is, amely a fenntartható társadalom építésére tért ki. A könyv címe szintén a könyvben tárgyaltak voltak mégpedig „*A fenntartható társadalom építése*”, angol nevén (*Building a Sustainable Society*). Könyvében részletesen kifejtette álláspontját miszerint a fenntartható társadalomban összhangot kell teremteni a népesség növekedése, a társadalom anyagi igényei és továbbá a természeti erőforrások hasznosítása, azonban nem elhanyagolható még a környezetszennyezés minimalizálása is. Ezekről a témákról részletesen kifejti nézőpontját és kutatásait, amelyekkel a társadalmat is előrébb tudja mozdítani a fenntarthatóbb életmód felé. Ebből származik a fenntartható életmód fogalma is. Amikor a fenntartható fejlődés szemléletét vizsgáljuk, muszáj megvizsgálunk azt is, hogy mégis mi alapján kutathatunk, vizsgálódhatunk a témában. Ez a szemlélet a rendszerszemlélet. A társadalom összes problémája egy rendszert képez, ez a rendszer a környezet, valamint a fejlődés hasonlóak és egymástól függenek, továbbá a felmerülő esetleges problémákat nem minden esetben lehet elhatárolni egymástól. Ez azt jelenti, hogy azt nem lehet intézményként vagy szakpolitikaként kezelni.²⁹

A fenntarthatóságról, mint fogalom született egy másik féle meghatározás is és ez a Herman E. Daly féle képalkotás volt. Herman E. Daly amerikai és a világ egyik legtekintélyesebb környezetgazdásza volt, akit sajnos 2022-ben veszített el társadalmunk. Herman E. Dalynak köszönhetjük azt a könyvet, amelynek címe „*Steady-State Economics*” (1991) nagyban hozzásegített a fenntartható fejlődés kiépítésében és fenntartásában, továbbá annak értelmezését is taglalta a könyvben. A könyvében a fenntartható fejlődést úgy értelmezi, hogy az a folytonos szociális társadalmi életszínvonal növekedésével és annak elérése a cél, mindez anélkül, hogy az ökológiai eltartó-képességet túllépő, azaz meghaladó módon tennénk. A jobbléti növekedése alatt azt értjük, hogy nagyobbak leszünk és a fejlődés alatt pedig azt, értelmezhetjük, hogy jobbak válunk, mint akik voltunk. Növekedés szó szerteágazó ebben a témában, viszont itt jelen esetben a Herman E. Daly féle meghatározásban úgy fogjuk

²⁹ Brundtland Bizottság (1987); Brown (1981)

értelmezni, hogy az anyagi gyarapodás következtében felmerülő méretbeli változás, amíg a fejlődés során a nagyobb teljesítőképesség elérését jelenti. Fentebb olvashattunk a Brundtland Bizottság féle meghatározásról, amelyet most összevetünk a Herman E. Daly féle fenntartható fejlődéssel és annak értelmezésével.³⁰

Azt a konzekvenciát vonhatjuk le, hogy a két meghatározásban a fenntartható fejlődésre adott fogalmaikban máshová helyezik a hangsúlyt. Azaz míg a Brundtland Bizottság féle meghatározás azt hirdeti, hogy tekintettel kell lennünk a jövő generációjára, hogy az ő szükségleteiket is kitudják elégíteni a természeti erőforrások. Ezzel ellentétben a Herman E. Daly féle meghatározásban a hangsúly a társadalom fenntartására irányul, ahol is célként tűzi ki a fenntartható fejlődést és azt, hogy a fenntartható fejlődés a szociális jobblét elérése érdekében számottevő és nem elhanyagolható. Herman E. Daly véleménye szerint három kategóriát, részt különíthetünk el a fenntartható társadalom feltételeként. A feltételek között szerepel, hogy a regenerációs képességüket ne múlja felül a felhasználások során a megújuló források. Továbbá arra is nagy figyelmet kell fordítani az emberiségnek, hogy földünk, bioszféránk szennyezettségét ne haladja meg a szennyezőanyag kibocsátás az adott környezet innovatív asszimilációs kapacitását. Végül, de nem utolsó sorban szót kell ejtenünk arról a feltételről is, hogy amikor a természeti erőforrásokat aknázzuk ki és használjuk akkor odafigyelést igényel, hogy olyan mértékbe használjuk fel a nem megújuló erőforrásokat, hogy az a jövő generációjának szükségleteit is kitudja elégíteni, annak figyelembevételével, hogy a természet körforgásában folyamatosan alakulnak helyettesítésükre ki új alkalmas megújulóképződnek.³¹

4.3. Fenntartható fogyasztás

Arról se szabad megfeledkeznünk, hogy a fenntartható fejlődés megvalósításának vannak akadályai is. Ezeket az akadályokat meg kell ahhoz ugrani, hogy a fenntartható fejlődés megvalósulhasson. Vegyük is sorra, hogy melyek is azok az akadályok, amelyek gátolhatják a megvalósulását a fenntartható fejlődésnek. Ilyen akadályok lehetnek az ismeretből adódó hiányok, valamint a szemléletből felmerülő akadályok és a viselkedésében rejlő akadályok. Ide sorolható még az intézményes akadályok előfordulása és a közgazdasági megközelítésből adódó akadályok. Sok tényező befolyásolhatja ezeket a felmerülő akadályokat, mint az

³⁰ Herman E. Daly (1991)

³¹ Doba (2018)

érdekellentétek, a rossz szokások vagy éppen az eltérő nézetek. Viszont ennek megakadályozásában kiemelkedő szerepet tölt be a fenntarthatóságra való nevelés. Igaz, ez az akadályok egy részének leküzdésében tud csak segítséget nyújtani.³²

³² Doba (2018)

5. KÖRNYEZETVÉDELEM

A környezetvédelem, mint fogalom számos részterületet foglal magába. Ilyen terület lehet például a hulladékkezelés, azaz a szelektív hulladékgyűjtés, amivel a felhalmozódott hulladékoktól könnyebben és környezetbarátabb módon tudunk megszabadulni. Továbbá a természetvédelem és az élővilág védelme, a talajvédelem, a levegőtisztaság védelme, víztisztaság- vagy a vízminőség-védelem is megemlíthető, de ide sorolható az egyes munkákból eredő zaj-és rezgésvédelem is. A környezetvédelem kiterjed a környezeti elemek, azaz a föld, a levegő, a víz, az élővilág, és az emberi környezet védelmére.³³

A környezetvédelem igen fontos a jövőt tekintve is. Gondolnunk kell a fejlesztési lehetőségekre is, hogy a jövő generációi is élhető világban élhessenek. Ilyen fejlesztési lehetőségek lehetnek a megújuló energiaforrások használata például a szélenergia és a napenergia felhasználása, valamint az ezekből nyert energia népszerűsítése. A különböző járművek károsanyagkibocsátásának csökkentése különös tekintettel a repülőgépek és a hajókra, melyek a legtöbb károsanyag kibocsátó közlekedési eszközök. A műanyag szemét csökkentése, a műanyag helyettesítése más gyorsabban lebomló anyaggal. A meglévő természetvédelmi és védett területek bővítése, új területek kinevezése. Az ökológiai lábnyomunk csökkenthető olyan fejlesztésekkel, amelyekel kialakíthatunk egy fenntarthatóbb életmódot. Ennek fontos részét képezheti a víztakarékossági intézkedések, ami lehet például esővízgyűjtés, amivel rengeteg vizet spórolhatunk meg. Napjainkban sarkalatos pont lehet a környezetbarát építészeti megoldások népszerűsítése. Ilyen megoldás lehet a passzívházak építése.³⁴

Az élővilág tekintetében a természetes élőhelyek, valamint a biodiverzitás fenntartása, megőrzésére különös odafigyeléssel kell lennünk. Fejlesztendő pont az ipari folyamatok terén a szennyezőanyag-kibocsátás csökkentése, valamint mindezeket összesítve az oktatással a tudatosság növelése a környezetvédelem jelentőségéről.³⁵

A környezetvédelmi projektekről a későbbiekben részletesebben, kifejtve írok, azonban ebben a pontban is elhanyagolhatatlan megemlíteni néhányat ezek közül. Ilyen projekt lehet akár egy iskolai, óvodai kertmegalkotása, ahol a gyerekek tanulhatnak és elsajátíthatják a fenntartható kertészkedést, ami a jövőt tekintve hasznos dolog lehet. Iskolai programként

³³ R. Sandford, PJ Worsfold (2005)

³⁴ Ljubisavljević (2017)

³⁵ M. Kassas (2002)

rendszeresen kell szervezni szelektív hulladékgyűjtést az újrahasznosítás népszerűsítése miatt. Meghatározó lehet a különböző energiahatékonysági intézkedések bevezetés például az óvodák, iskolák épületeiben a LED világítások bevezetése, a régi technikák korszerűsítése, az energiahatékony hűtő-fűtő rendszerek kialakítása a környezettudatosság jegyében. A gyermekekben „elültetni” a környezetbarát életszemléletet különböző játékokkal, vetélkedőkkel vagy akár terepgyakorlatok szervezésével is. Sok tanítási intézmény épülete tömb alakú, ami lehetőséget biztosít akár zöldtető vagy zöldfal telepítésére, melyekkel javíthatjuk az adott város levegőtisztaságát és levegőminőségét. Igen kulcsfontosságú szerep lehet a létesítményeken belül komposztáló rendszer kialakítása, mivel a gyermekek után jelentős mennyiségű élethulladék keletkezik. Ezúton a gyermekek nevelése a környezettudatos étkezésre és annak biztosítása az intézményekben, ami tovább fokozható helyi termelőktől származó élelmiszerek beszerzésével. A nevelésben hasznos segítség lehet egy környezetvédelmi klub, akár egy szakkör szervezése, ahol a gyermekeknek lehetősége nyílik különböző ötleteket megosztani és egymással együttműködve dolgozhatnak környezetünk védelméért. Végül, de nem utolsósorban szemétszedési akciók szervezése az iskolák, óvodák környékén lévő parkokban és erdőkben.³⁶

³⁶ Kővári Istvánné Dr. – Bogáthné Erdődi (2010)

6. ÚJRAHASZNOSÍTÁS

Az újrahasznosítás, mint fogalom talán az alábbi módon fogalmazható meg a leginkább: „Az újrahasznosítás tehát mindazokat a tevékenységeket magában foglalja, amelyek csökkentik a természetes anyagok (például a fa) felhasználásának mennyiségét, valamint ismét nyersanyaggá alakítják a már korábban felhasznált mesterséges anyagokat (például: műanyag hulladék).”³⁷

Az újrahasznosítás egy tág fogalom, ami rengeteg folyamatot foglal magába, lényegében elhasznált anyagokat alakítunk át, hogy azt szemét helyett egy számunkra hasznos dologként alkalmazhassunk. Ilyen folyamat lehet a papír és karton anyagok újbóli felhasználása, a fém újrahasznosítása, melynek során a különböző fém anyagokat dolgozzák újra fel például réz és acél elemek gyártására. Napjaink egyik legszennyezőbb anyagának a műanyagnak az újrahasznosítása. Ezekből az anyagokból hasznos, hogyha újbóli műanyagtermékeket gyártanak, mivel a műanyag, mint anyag rendelkezik az egyik leghosszabb lebomlási idővel, és megsemmisítési folyamata alatt sem tűnik el teljesen, mivel mikro és makro részekben továbbra is szennyezi vizeinket, a levegőt és ezúton minket élőlényeket is. Újrahasznosíthatóak a használt üvegtermékek, valamint veszélyes hulladékként az elektronikai hulladékok. Releváns, hogy ezek külön, arra a célra kialakított gyűjtőkben gyűjtsük és ezzel esélyt adva azok újbóli felhasználására és a belőlük származó károsanyagok kijutásának megakadályozása a környezetbe. Az újrahasznosítás jegyében napjainkban egyre több ruházati bolt alakít ki ruhagyűjtő pontokat, ahol régi ruháinkat újrahasznosítás céljából betudjuk dobni. Így segítve környezetünket, hogy minél kevesebb műszálás, illetve más nehezen lebomló anyag jusson a természetbe. Valamint ahogy már korábban említettem az élelmiszer-hulladék újrahasznosítása komposzt létrehozásával, amivel akár a növényeknek tápanyagforrást is tudunk biztosítani. Ezekkel az újrahasznosítási lehetőségekkel alkalmunk adódik tenni a fenntartható életmód elérésére és környezetünk megóvására.³⁸

Különböző hulladékok újrahasznosítás egy fontos feladat a környezetvédelem szolgálatában. Ebben jelentős feladatuk van az iskolákban, ugyanis rengeteg környezetvédelmi tevékenységet lehet végezni. A tanítási intézményekben nagyon sok papírhulladék, dobozok és műanyag palack gyűlik össze. Ezeknek szelektív gyűjtésével nagyban támogathatjuk a fenntarthatóságot és csökkenthetjük a környezeti terhelést. Ezzel a folyamattal rengeteg előnyt

³⁷ METGroups Countries (n.a.)

³⁸ Horváth (n.a.)

érhetünk el. Ilyen a környezet védelme, melynek számos előnye, de talán az egyik legfontosabb, hogy ezzel segítjük megővni többek között a természetes erőforrásokat. Fejleszthetjük vele tudatosságunkat, mind a tanárok és a diákok ezúton környezettudatosabbá válnak és egy mindennapi szokásunkká válhat a megfelelő hulladékkezelés. Amennyiben az iskolák rendszeresen szerveznek efféle hulladékgyűjtést, azzal pénzmegtakarítást érhetnek el. Az ebből származó bevétel csökkenti a hulladékszállítási költségeit az intézménynek vagy akár bevételhez is juthat az intézmény, amiből hasznos fejlesztéseket kezdeményezhetnek. Rendkívül fontos és kihangsúlyozandó, hogy ezekben a feladatokban a diákok mellett a tanárokat is be kell vonni.³⁹

Az újrahasznosítást tekintve fontos kitérni a körkörös gazdasági modellre, melynek az a célja, hogy minimalizáljuk a lehető legjobban a hulladékok előfordulását, felhalmozódását. Másik pillére az erőforrások felhasználása és hasznosítása minél hatékonyabban.

4.ábra: A körforgásos gazdaság modellje

Forrás: Európai Parlament Kutatószolgálat

Letöltés dátuma: 2024.04.02.⁴⁰

Az erőforrásokat újrahasznosítva azokat újra felhasználhatjuk a gazdasági folyamatokban. Ebből számos előny következik. Ilyen a fenntarthatóság elérése, amivel közelebb kerülünk a természeti erőforrásaink kimerülésének lassításához. Egyfajta innovációs ösztönzést nyújt, amivel szintén hulladékaink újrahasznosítási folyamatát érhetjük el. Ennek a projektnek a sikere nagyban függ tőlünk, ezért fontos már az iskolákban is népszerűsíteni, hiszen ezáltal erőforrásainkat hatékonyabban tudjuk felhasználni.⁴¹

³⁹ Horváth (n.a.)

⁴⁰ Európai Parlament Kutatószolgálat (n.a.)

⁴¹ Európai Parlament Kutatószolgálat (n.a.)

7. BIOSZFÉRA VÉDELME NEK ELÉRÉSE PEDAGÓGIAI PROGRAMOKKAL

Bioszféránk védelme igen fontos, mondhatni kulcsfontosságú a jövőnkét illetően. Ezt bizonyítja az is, hogy az iskolákban már oktatni és tanítani kell a gyermekeket a környezettudatosságra. Ezt pedagógiai programokkal érhetjük el. A bioszféra fogalomként jelenti Földünk élővilágának, valamint ökológiai rendszerének összességét, amit fontos fenntartanunk és védenünk, hogy a biodiverzitás megmaradjon. Ilyen célú pedagógiai programok a környezeti nevelés, a tudatosság fejlesztése, együttműködés és közösségépítés, gyakorlati tapasztalatok alkalmazása az oktatásban. A környezeti nevelés során a tanulók megismerik, majd elsajátítják a fenntartható életmód elérését. A tudatosság fejlesztésével növelhetjük a diákok és tanárok környezettudatosságát és ezúton is közelebb kerülünk bioszféránk védelmének eléréséhez. A tanárok rendelkezhetnek gyakorlati tapasztalattal a témában, akár kertészkedés, komposztálás vagy akár a hulladékgyűjtés terén, amit így átadhatnak a jövő nemzedékének. Ezt a tudást közvetíthetik más órákon is, mint például magyar órán, matematika órán, környezetismeret órán, rajz órán, technika órán és erkölcstan órán is. Ezen célunk elérését gyorsítja a kialakult együttműködés és egy nagyszerű közösség megalkotása.⁴²

⁴² Doba (2018)

8. KERETTANTERV

A kerettanterv is nagyban segít a pedagógia programokban. A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályzók segítenek minket abban, hogy megtaláljuk a számunkra szükséges kerettantervet. Témánkhoz kapcsolódóan főként a környezetismeret tantárgy kerettantervéről fogunk ejteni pár szót a következőkben. A környezetismeret tantárgy az iskolákban 3-4. osztályban jelenik meg, viszont fontos korábbi tudásokra is épít, többek között a matematika tantárgyra, vagy éppen az olvasásra. Ezeket a képességeket a gyerekek már korábban, azaz 1-2. osztályban elsajátítják, ezáltal is gördülékenyebben haladva az iskolai életben. A környezettudatosság és környezet védelmének fontosságát a gyerekekben, minden tanórán tantárgykapcsolat révén el tudjuk mélyíteni, de kimondottan a környezetismeret tantárgy az a tantárgy, ahol céltudatosan ez a fő cél. Továbbiakban ezen az órán tanulják meg a gyerekek azt is, hogy meglássák az összefüggések közötti ok-okozati kapcsolatokat és a tantárgy egyik legfontosabb feladata, avagy célja, hogy fejlessze a diákok kognitív fejlődését is. A tantárgy kihasználva a gyerekek kíváncsiságát épít arra, hogy megismerhessék környezetüket és testüket tágabb és szűkebb értelemben egyaránt. Ezzel is ösztönözve őket a változások megismerésére és azok megfelelő kezelésére.⁴³

Rendkívül fontos dolog megemlítenünk, hogy egy jó környezetismeret tanóra alapismérve, hogy a megtapasztalás és megismerés diákok saját tapasztalataikon keresztül történjen meg úgy, hogy a természettudományos tapasztalatok előre mozdíthassák őket a természet megértésében és abban való eligazodásukban. Tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy egy jól összeállított és felépített környezetismeret tanóra a tanulóknál erősítheti a felelősségvállalást, a környezet iránti érdeklődést is.⁴⁴

⁴³ Oktatási Hivatal (n.a.); Varga (2006)

⁴⁴ Oktatási Hivatal (n.a.); Varga (2006)

9. ÓVODÁSOK ÉS KISISKOLÁSOK KÖRNYEZETI NEVELÉSÉNEK NÉHÁNY SPECIÁLIS TERÜLETE

Óvodában és iskolában a környezeti nevelésnek számos speciális területe van, amely fejlesztheti a kisgyermek fenntarthatóságra való nevelését és a környezetvédelem fontosságának elmélyítését. Ilyen terület az erdőpedagógia, a kertpedagógia, energia- és anyagtakarékosságra való nevelés, környezetvédelem jeles napjai, ezen belül a Víz Világnapja, a Föld Napja, Madarak és Fák Napja, Környezetvédelmi Világnap, Takarítási Világnap és az Állatok Világnapja.

9.1. Erdőpedagógia és kertpedagógia

Az erdőpedagógia, mint fogalom az erdők természeti környezetét, valamint az erdőkben található élőlényekkel való kapcsolatot alkalmazza tanulási, illetve nevelési célokból. Ezen pedagógia segítségével a tanulók megismerhetik a különböző erdők élővilágait, természeti folyamatait és elsajátíthatják, hogy mi szükséges az erdők fenntarthatóságához, illetve az erdők védelméért mit tehetünk. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy oktatási és nevelési céllal túrákat, programokat, foglalkozásokat és tanulási lehetőségeket alkalmazunk az erdőkben, hogy a diákok aktívan részt tudjanak venni a tanulási folyamatokban, valamint a természet megismerésében. Ezen területen megkülönböztethetünk erdei-óvodát és erdei-iskolát is. Ezek a területek felfoghatók egy sajátos projektként is. Az erdőpedagógia fejleszti a gyerekek problémamegoldó képességét és szociális készségeiket is egyaránt. Az erdei iskola és óvoda jellemzői a mozgásban gazdag tevékenységek végzése, a szabadban való tanulás, a természet felfedezése különböző kreatív játékokkal, a gyerekeknek lehetősége adódik az erdő felfedezésére, valamint a növény- és állatvilág megfigyelésére, illetve a természeti folyamatok változására az évszakok váltakozása során.⁴⁵

A kertpedagógia egy nevelési és oktatási módszer, aminek a fő területe a kertészkedés módszerével elősegíteni a tanulást, valamint a fejlődést. A kertpedagógia alkalmazásával a tanulók kapcsolatba kerülnek a természettel, megismerik a növények világát, valamint megtanulják a különböző növényi élelmiszerek termelési folyamatát. Célja ösztönözni a diákokat a fenntartható életmódra és a környezettudatosságra. A kertpedagógiának több formája

⁴⁵ Kovátsné Németh (1997); Schróth (2015)

létezik. Ilyen lehet az iskolai kert, a közösségi kert, óvoda kert, különböző kertészetek vagy akár terápiai kertek. Ezekben a kerttípusokban a tanulók gyakorlatban tudják elsajátítani a növénytermesztés sajátosságait, annak folyamatát. Megtanulják az ökológiai folyamatokat és sokat tanulnak a fenntartható mezőgazdaságról. A kertpedagógiával hatásosan lehet fejleszteni a szociális készségeket, pozitív hatással van a problémamegoldó képességre és fejleszti az alkotó gondolkodásmódját. Véleményem szerint az iskolakert kialakítása egy hasznos dolog lehet. Nagyban hozzájárul a tanulók fejlődéséhez és környezettudatosságának fejlesztéséhez. A tanulók elsajátíthatják a különböző növények gondozását, akár azok komposztálását, valamint nevelését és öntözését is. Gyakorlati tapasztalatokat szerezhetnek, amellyel egy lépést tehetnek az egészséges táplálkozás irányába is. A kert gondozás egy kiváló szabadidős és egyben egy tanulási tevékenység is lehet. Kiváló program az egészség és jólét megteremtéséhez, hiszen a tanulók egyszerű példát láthatnak az egészséges életvitelre a saját termesztésű zöldségek és gyümölcsök fogyasztásával. Nem utolsó sorban az iskolakertek pozitív hatást gyakorolnak a gyermekek személyiségfejlődésére, illetve ösztönzi őket a fenntartható életmód iránti elkötelezettségükre.⁴⁶

9.2. Energia- és anyagtakarékosságra nevelés

Az energia- és anyagtakarékosságra nevelés egy olyan oktatási módszer, ami ösztönzi a diákokat, hogy felelősségteljesen használják az energiát a mindennapi életben. Az energiahasználattal kapcsolatosan fontos kialakítanunk egyfajta takarékos szemléletet, illetve a gyerekeket egy olyan magatartásra nevelni, amivel elérhetjük az energia- és anyagtakarékos életszemléletet. A folyamat célja, hogy felhívja a figyelmet esetünkben a diákok körében, hogy a rendelkezésre álló erőforrások csak korlátozott mennyiségben elérhetőek, továbbá az ezáltal okozott környezeti hatásokra is figyelmeztet, illetve a káros környezeti hatások csökkentésére is. A folyamat során a gyerekek megtanulják, hogyan csökkenthetik az otthoni energiafelhasználást. Például a víztakarékosságot, ami azt jelenti, hogy odafigyelnek arra, hogy kézmosás során csak akkor engedik meg a csapot amíg szükséges.⁴⁷

⁴⁶ Dilafruz R. Williams and P. Scott Dixon (2013); Szalontai (2015)

⁴⁷ Kiss (2018)

9.3. Környezetvédelem jeles napjai

A Víz Világnapja március 22-én van. A rendezvény célja, hogy felhívja a figyelmet a víz tisztaságának fontosságára, illetve Földünk édesvízkészletének védelmére. Ez magába foglalja a vízzel való takarékossgot, ami elengedhetetlen annak érdekében, hogy ez a kezdeményezés sikeres legyen. A víz az életünk szerves részét képezi, így védelme az egyik legfontosabb feladatunk.⁴⁸

A Föld Napját április 22-én ünnepeljük. Az első ilyen alkalom 1970. április 22-én volt, amit Denis Hayes amerikai egyetemista szervezett. A rendezvényen közel 20 millió ember szólalkozott fel. A kezdeményezésre Amerikán kívül is sokan léptek, mivel ennek hatására több környezetvédelmi szervezet alakult meg és egy világmozgalom alakult ki. Országunk is az elsők között csatlakozott a mozgalomhoz. A felszólalás okai közé tartozott az esőerdők kiirtása, az elsivatagosodás veszélye, az üvegházhatás következményei, valamint az ökológiai válság.⁴⁹

Madarak és Fák Napja május 10-én tartjuk. Ezen a napon a gyerekek egy iskolai programon vehetnek részt, mivel a legtöbb oktatási intézmény ünnepli ezt a jeles napot. Ismeretüket bővíthetik a diákok ezen a rendezvényen, ahol tanulhatnak a madarak és a fák szerepéről, harmóniájáról és ezeknek a védelméről. Tudatosítja és elmélyíti a környezetvédelmi gondolatát a gyerekekben. Ezen hasznos tudásra játékok és természetközeli tanulás révén tehetnek szert, ahol is nemcsak az ismeretüket bővíthetjük, de magatartásukat is formálhatjuk.⁵⁰

Környezetvédelmi Világnapot június 5-én ünnepeljük. Ezen a napon a gyerekekkel ötletelhetünk, hogy lakóövezetünket, hogyan tudnánk szebbé tenni és mit tehetünk a környezetünk megóvása érdekében. Plakátokat is készíthetünk, amely segít összegezni, hogy milyen módszerek lesznek a segítségünkre a témában. Összeségében megfogalmazhatjuk ezt a napot úgy is, hogy ez az a jeles nap, aminek arról kellene szólnia, hogy a társadalom, az emberek rádöbbenjenek arra, hogy a környezetvédelem, a környezetünk megóvása közös feladatunk, tehát mindenkinek tennie kell azért, hogy ez megvalósulhasson.⁵¹

A Takarítási Világnap szeptember harmadik hétfőjére esik, amikor is tartjuk. Ennek a napnak a megálmodója és kitalálója az ausztrál Ian Kiernan volt. Róla azt kell tudnunk, hogy egy vitorlásversenyző volt, aki 1940-ben gondolta ki és fogalmazta meg ezt a mára már világnappá nőtt jeles napot, a Takarítási Világnapot. Ebben a témában nagyon fontos leszögeznünk, hogy Ian Kiernan úgy gondolta, hogy a takarítás nem az, amikor a már korábban

⁴⁸ UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság (n.a.)

⁴⁹ Neumann ház- Irodalmi Szerkesztőség (n.a.)

⁵⁰ Kalendárium (n.a.)

⁵¹ UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság (n.a.)

eldobott szemetet összeszedjük, hanem a takarításnak azzal kellene kezdődnie, hogy el sem dobjuk a szemetet, hanem szelektív, azaz válogató hulladékgyűjtést alkalmazunk.⁵²

Az Állatok Világnapja október 4-én van. Ez a jeles nap Assisi Szent Ferenc névnapja és halálának napja. A nap célja, hogy az emberekbe elmélyítsük és tudatosítsuk, hogy az állatok, mind a vadon élő állatok, mind háziállatok szerves részét képezik az emberi életében. Az állatokon belül az előbb említett két nagy csoportot ismerjük, viszont ezen belül is vannak felosztások. A vadon élő állatokon belül két csoportot alkotunk, az egyik az embertől távol élő állatok és a másik a ház körül élő állatok. Ehhez hasonlóképpen vagyunk a háziállatok csoportosításával is. Itt vannak a haszonállatok és a hobbiállatok. Ezekért az állatokért az emberiség, az ember felelős. Felelősek a háziállatok és a vadon élő állatok jólétéért és fennmaradásáért is. Ezen a napon az oktatási intézmények, külsős rendezvények a gyermekek hozzáállását kívánja még pozitívabb irányba lendíteni, hogy a kapocs meglegyen közöttük, tehát a szeretet.⁵³

⁵² Doba (2018)

⁵³ Doba (2018)

10. INTERJÚK

A témában kétféle interjút készítettem el. Az egyik interjút a Pápán található Magyar Honvédség (MH) 47. Bázisrepülőterén szolgálatot teljesítő környezetvédelmi mérnökkel készítettem, aki Kiss Gergely százados volt. A másik interjúmat a témában hat tanítóval és egy tanárral végeztem el, akikről a későbbiekben részletesen írok. Az interjúk célja az volt, hogy felmérjem a témám iránt való elköteleződést és hogy meggyőződhessenek arról, hogy különböző szektorokban milyen mértékben tartják szem előtt a környezet védelmét és a fenntarthatóságot.

Az interjú során arra törekedtem az előre összeállított kérdéseimmel, hogy egy ekkora katonai cég, miként tud felelősséget vállalni a környezetünk megóvásáért és ezeket, hogyan tudják elérni. Az beszélgetés során a következő kérdéseket tettem fel Kiss Gergelynek, aki az alábbi válaszokat adta nekem.

Milyen feladatai vannak egy környezetmérnöknek a Magyar Honvédségnél?

- *Felelős a tevékenység egészének környezetre gyakorolt hatásainak megelőzésével, környezetvédelem, a hulladékgazdálkodás és a kémiai biztonság környezetvédelmet érintő feladatainak tervezéséért, szervezéséért, ellenőrzéséért, a várható hatások elemzéséért.*
- *Azonosítja a katonai szervezet által használt objektum környezeti elemeit, szennyező forrásait, leírja a hatásfolyamatokat és a környezeti hatásokat, és ez alapján javaslatokat dolgoz ki a környezetterhelések csökkentése érdekében.*
- *Elkészíti a környezetvédelmi okmányait, és ellenőrzi azok megfelelőségét. A környezetvédelmet érintő jogszabályok, rendelkezések és ezek változásainak figyelemmel kísérése, alkalmazásukra vonatkozó javaslatok kidolgozása.*
- *Részt vesz a belső intézkedések, valamint a katonai szervezet éves tervezési kiképzési okmányrendszerének kidolgozásában. Felelős a környezetvédelmi követelmények belső szabályzóba, tervekbe, okmányokba való beépítéséért.*
- *A gyakorlatok, lövészetek, egyéb objektumon kívül végzett tevékenységek környezetvédelmi tervezése, környezetvédelmi rendszabályainak kidolgozásáért.*
- *Alternatívákat dolgoz ki a környezetterhelés csökkentésére, a környezetszennyezés megelőzésére és a környezeti károk kizárására és a jogszabályi előírások érvényesülése érdekében. Az alakulat tevékenységének környezetre gyakorolt hatásainak folyamatos ellenőrzéséért.*

- *Megtartja az általa készített oktatási anyagból a környezetvédelmi oktatást az állomány részére.*
- *Elkészíti a szakterületre vonatkozó határidős jelentéseket, értékeléseket, ezeket továbbítja. Elkészíti a hatáskörébe tartozó terveket, jegyzőkönyveket, esettanulmányokat, javaslatokat.*
- *Részt vesz szakmai továbbképzéseken. Megfelelő kapcsolatot alakít ki és tart fenn a környezetvédelmi civil szervezetekkel, Önkormányzatokkal. Szakmai ismereteinek bővítése érdekében részt vesz civil képzéseken.*
- *A kitelepülések, gyakorlatok alatt igénybe vett területek környezeti állapotának felmérése a feladat végrehajtás előtt és a feladat végrehajtása után. A gyakorlatok, feladatok végrehajtása után a tapasztalatok összegzése és a következő tervezésnél ezek figyelembevétele.*
- *A szakterület jóváhagyott pénzkeret felhasználásának tervezése, szervezése, a gazdálkodási szabályoknak megfelelően.*

Milyen szabályozók és jogszabályok segítik elő a környezettudatosságot a Magyar Honvédségnél?

A Magyar Honvédségben teljes egészében a civil jogszabályi előírásokat alkalmazzák békeidőben, valamint a NATO által előírt STANAG-ek (Standardization Agreement – NATO szabványok, előírások)

A legtöbbet használt és a legfontosabb jogszabályok:

- *A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény,*
- *A 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról,*
- *2023. évi XLV. törvény a körforgásos gazdasággal összefüggő törvénymódosításokról*
- *309/2014. (XII. 11.) Korm. rendelet a hulladékkal kapcsolatos nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségekről*
- *442/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet a csomagolásról és a csomagolási hulladékkal kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről*
- *197/2014. (VIII. 1.) Korm. rendelet az elektromos és elektronikus berendezésekkel kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről*

- 445/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet az elem- és akkumulátorhulladékkal kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről
- A 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról,
- A 44/2000. (XII. 27.) EüM. rendelet a veszélyes anyagokkal és a veszélyes készítményekkel kapcsolatos egyes eljárások, illetve tevékenységek részletes szabályairól,
- Az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. Törvény
- A 88/2015. (12. 21.) FM rendelet a hulladékjegyzékről szóló 72/2013. (VIII. 27.) VM rendelet módosításáról,
- 292/2015. (X. 8.) kormányrendelet a levegő védelméről szóló 306/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet módosításáról
- 4/2011. (I. 14.) VM rendelet a levegőterheltségi szint határértékeiről és a helyhez kötött légszennyező pontforrások kibocsátási határértékeiről,
- A 440/2012. (XII. 29.) Kormányrendelet a hulladékokkal kapcsolatos nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségekről.

Ezekből a jogszabályokból az MH-ra eső részt ki kell szűrni és azokat összegezve készít minden alakulat egy saját szabályzatot, ami specifikusan a saját tevékenységi körére vonatkozik. Ebben a szabályzatban mindenkinek a kötelességét, felelősségi körét írjuk le, valamint az adott alakulatnál az összes olyan tevékenység végzését szabályozzuk, ahol környezetre veszélyes technológiával dolgoznak.

Milyen részterületei fordulnak elő a környezetvédelemnek a Magyar Honvédségnél?

Környezetvédelem területei, amelyeket a Pápán a 47. Bázisrepülőtér katonai tevékenysége érint:

- *Víz- és talajvédelem*
- *Levegőtisztaság védelem*
- *Zaj- és rezgésvédelem*
- *Természetvédelem, élővilág védelme*
- *Hulladékgazdálkodás*

Milyen veszélyes anyagokkal dolgoznak egy katonai repülőtéren?

Katonai repülőtéren nagyon sok veszélyes anyag található. Mikor használnak veszélyes anyagot:

- *Repülőgépek, helikopterek javítása során*
- *Repülőterek karbantartása során*
- *Repülőgépeket és helikoptereket kiszolgáló járművek javítása karbantartása*
- *Repülő üzemanyag és azok adalékainak tárolása*

Milyen szabályozások vonatkoznak a szelektív hulladékgyűjtésre, illetve az előforduló veszélyes hulladékok gyűjtésére?

Szelektív hulladék gyűjtésre nincsenek előírások, viszont van rá lehetőség. A veszélyes hulladékot is elkülönítetten szelektíven fajtánként kell gyűjteni, mert jogszabályi előírás.

A katonai kiképzéseknél szerepet játszik-e a környezettudatosságra való nevelés, amennyiben igen, mikben nyilvánul meg?

Az idegen nemzet területén végrehajtott feladatok előtt meg kell ismerni az adott ország környezetvédelmi jogszabályait, és össze kell hasonlítani a magyar jogszabályokkal. Minden esetben a szigorúbb jogszabályt kell alkalmazni.

A gyakorlatok, lövészetek, kitelepülések alkalmával környezetvédelmi okmányokat kell készíteni, melyek a következők. Környezeti állapotfelmérésről jegyzőkönyv a kitelepülés előtt és a visszatelepülés időpontjában (abban az esetben, ha nem saját kezelésben lévő területen folyik a gyakorlat, lövészet, kitelepülés). A környezetvédelmi oktatás levezetési terve, jegyzőkönyve, melyet a résztvevő állománynak kell tartani mindazokról a rendszabályokról, melyeket be kell tartaniuk a környezetvédelem érdekében. Környezetvédelmi parancsot/intézkedést kell kiadni (vagy be kell építeni ezeket a levezetési tervbe/biztosítási tervbe) az elvégzendő környezetvédelmi feladatokról. Kárfelmérő és ellenőrző bizottságot kell létrehozni, mely a feladat végrehajtás előtt a polgári szervekkel felméri a terület környezeti állapotát, és ezt jegyzőkönyvbe rögzíti. A feladat végrehajtása alatt folyamatosan figyelemmel kíséri a környezet állapotát, irányítja és ellenőrzi a környezetvédelmi tevékenységet. A feladat

végrehajtás után a környezet állapotát újra felméri és jegyzőkönyvbe rögzíti, meghatározza azokat a feladatokat, melyeket az eredeti környezeti állapot visszaállítása érdekében el kell végezni, irányítja és ellenőrzi a kár helyreállításának munkálatait.

Milyen módon lehetne fejleszteni a környezetvédelmet a szakmájában?

A környezetvédelmi szempontú fejlesztések folyamatosak a MH-ban is, viszont összhangban kell lennie a védelmi képességek fenntartásával, valamint a haderő fejlesztésével. Az utóbbi néhány évben a modernizálásnak és a fejlesztéseknek köszönhetően, az új technikák egyre környezetbarátabbak.

A fejlesztések és az új haditechnika beszerzése során mindig oda kell figyelni, hogy melyik az a legjobb technológia, amivel a kitűzött célt meg lehet valósítani, viszont a környezetre kevésbé veszélyes.

Összegzés képpen elmondhatom, hogy a Magyar Honvédség fokozottan figyel a környezetvédelemre és munkájuk során törekszenek az olyan technológiák kifejlesztésére, amelyek környezetbarátabbak. A régi gépeiket modernizálják és fokozott figyelmet fordítanak a szennyező anyagok használata is. A honvédség munkája során a szelektív hulladékgyűjtésre is odafigyel és annak megfelelően szelektálják. Továbbá a környezetvédelem számos területén alkalmaznak környezetvédelmi terveket, mint például a víz- és talajvédelem, levegőtisztaság védelem, zaj- és rezgésvédelem, természetvédelem, élővilág védelme és nem utolsósorban a hulladékgazdálkodás terén is.

A másik típusú interjút több tanítóval végeztem el, köztük egy tanárral is. Interjú kérdéseim mindenkinek ugyan azok voltak, ezzel is összehasonlítva, hogy mégis a tanítók és tanárok hogyan látják a környezetvédelem fontosságát az iskolákban. A dombóvári József Attila Általános Iskola Attalai Telephelyén készítettem interjúkat az ott tanító tanítókkal, akik nem voltak másik, mint Gáspár-Szabó Dóra, Gáspár Boldizsár és Mohácsi Anita. További interjúkat készítettem egy városi iskola tanítóival is, akik a Kaposváron található Kisfaludy Utcai Tagiskola dolgozói. Itt segítségemre volt Hangáné Kosaras Gabriella, Szalma Karolina és Szelczi Ivett tanítók. Végezetül egy tanár kollégával is készítettem egy közös interjút Krebsz Botond tanárral, aki jelenleg Balatonalmádiban tanít a Vörösberényi Általános Iskolában, mint testnevelés és földrajz szakos tanár.

Szerencsésen elmondhatom, hogy az általam választott tanárok mindegyikéről elmondhatom, hogy a tanítást nem, mint munkát, hanem mint hivatást végzik és szívügyük a gyerekek. Számos pozitív jellemzővel bírnak, amik többet között a pozitív attitűd, az empátia,

szerethető kisugárzás, hatalmas szakmai tapasztalat és tudás övezi őket, megértőek és segítőkészek, türelmesek, viccesek, akarnak fejlődni, de mindezekon felül is számottevő olyan tulajdonsággal bírnak, amelyek véleményem szerint elengedhetetlen egy tanári pályát választott személy személyiségéből. Példaértékű viselkedésük és a velük folytatott beszélgetéseim során még biztosabb lettem abban, hogy ezt a pályát kellett választanom, mert ez nem csak a munkám lesz, hanem a hivatásom is egy életen át.

Az interjú során mindenki ugyan azokat a kérdéseket kapta meg, ezzel is összehasonlítva, hogy mégis, hogyan vélekednek a tanítók és tanárok ebben az igen fontos témakörben.

A kérdések a következőek voltak:

- *Fontosnak tartja a környezet megóvását?*
- *Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?*
- *Mit tehet a diák a környezetszennyezés megfékezésére alsó, illetve felső tagozatban?*
- *Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?*
- *Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?*
- *Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?*
- *Milyen pedagógia programok segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?*
- *Milyen pedagógia projektek segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?*
- *Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is?*
- *A mintatanterv és a NAT mennyiben nyújt segítséget az Ön számára a témában?*
- *Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?*
- *Tanított óráiba, hogyan tudja beépíteni a fenntarthatóság, környezettudatosságot?*

Elmondhatom, hogy az interjú során kapott válaszok végeredményét tekintve nagy összhang és egyezéseket figyeltem meg. Az interjúm lényege az volt, hogy sokféle nézőpontot különböző oktatási intézményekben vizsgálhassak meg. Az interjú során megállapítottam, hogy az eltérő intézményekben a szakemberek közel azonos véleménnyel vannak az adott témában. Érdekes következtetés volt, hogy egy megyeszékhely oktatási intézményében ugyanakkora szerepet tölt be és előtérbe helyezik a gyermekek környezettudatosságra való nevelését, valamint a környezettudatosság integrálását az oktatási programba. Egyik interjú kérdésemben kitértem az interjú alanyok által mondott javaslatokra, melyek során említették az iskolakerteket,

zöldségeskerteket, melyeket a diákok gondoznának, fenntarthatósági projekthetek szervezése, szelektív hulladéktárolás, kapcsolattartás a helyi szervekkel, gyűjtőmunkák, papír fogyasztás vezetése egy táblázatban az osztályfőnök vezetésével, tanterem és az udvar takarítása, továbbá az újrahasznosított anyagok felhasználása és azokból való alkotás.

Azt a konzekvenciát vonhatjuk le az interjú kérdéseire adott válaszokból, hogy jelen korunk oktatási rendszerében jelen van a környezettudatosságra és a fenntarthatóságra való nevelés, az újrahasznosítás oktatásának fontossága. Mindezeket hasznos pedagógiai projektekkel érik el az oktatók a különböző oktatási intézményekben. Annak ellenére, hogy felfedezhetőek ezek a törekvések, számos területen van még lehetőség fejlesztésre. Jövőbeni tanítóként fontos feladatommak érzem, hogy a diákokat egy fenntarthatóbb és környezettudatosabb világszemlélettel engedhessem el az iskolából, melyeket a tanulmányaik során szerezhettek meg.

11. ÖSSZEFOGLALÁS

Szakkolgozatom témájának kiválasztásakor fontos szerepet játszott, hogy egy olyan témakört válasszak, ami kardinális számomra és a területen alkalmam adódik esetleges javaslatok és fejlesztési területek megállapítására. Így a választásam a „*Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai program és a projektek*” témára esett. Elengedhetetlennek tartottam, hogy a témám alap fogalmait kibontsam és elemezzem, hogy később egy biztos alapnak vehessem és építhessek rá.

Dolgozatom felépítését tekintve a környezettudatosság szintjeivel kezdtem, melyben kitértem arra, hogy mit is jelent maga a környezettudatosság. Maga a fogalom rendkívül tág, amelyet több szinten lehet értelmezni. A témát tekintve érintettem azt szervezeti, illetve fogyasztói szinten is. Az egyes alcímek tartalmát tekintve kivetítettem a témákat a pedagógiai programokra és projektekre.

Következő fontos fejezet a környezettudatosság felmérése és összehasonlítása hazánkban, illetve az elmaradottabb országokban. Elemeztem a témakört globális szinten, illetve hazánkat tekintve kormányzati szinten. Ezzel sok érdekes következtetést vontam le.

Továbbiakban a fenntarthatóságot helyeztem előtérbe, amin belül a fenntartható fejlődés volt az egyik alpont, amiről olvasni lehet. Majd a Brundtland Bizottság és Herman Daly féle meghatározásról írtam, melynek lényege a fenntartható fejlődés és a jövő generációjának segítése a témával kapcsolatban. A területen belül a fenntartható fogyasztás meghatározó részeit fejtettem ki.

Következő fejezeteimben a hangsúlyt a környezetvédelemre, az újrahasznosításra, illetve a bioszféra védelmére fektettem. A tartalmi rész lényege a bioszféra védelme, ami kulcsfontosságú a jövőnk tekintve és a jövő generációjának nevelése mindezekre. Az oktatásban ezt pedagógiai programokkal segíthetjük elő. Ide sorolhatjuk a környezeti nevelést, a tudatosság fejlesztését, együttműködést és közösségépítést, valamint gyakorlati tapasztalatokat alkalmazni az oktatás terén. A környezeti neveléssel a tanulók megismerik és elsajátítják a fenntartható életmód elérését. Valamint szervezett programokkal például hulladékgyűjtési akciókkal vagy iskolai komposztálással elmélyíthetjük a gyermekekben a téma iránti elköteleződést.

A nyolcadik pontban a kerettantervről írtam. Minket, tanítókat a 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályzók segítenek abban, hogy megtaláljuk a számunkra szükséges kerettantervet. Az érintett témában környezetismeret tanóra kerettantervére tértem ki

részletesen. Az alponton belül kifejtetem még, hogy milyen is egy jó környezetismeret tanóra és kitértem a tantárgykoncentrációra, tantárgykapcsolatra is.

A területet tekintve fontosnak tartottam az óvodások és kisiskolások környezeti nevelésének speciális területeit. Ezen belül kifejtetem az erdőpedagógia és kertpedagógia területét, az energia- és anyagtakarékosságra való nevelést.

Végül, de nem utolsó sorban interjúkat készítettem szakdolgozatom témájával kapcsolatban különböző területeken. Igyekeztem összefoglalni a dolgozatom érintő kérdéseket. Egyik interjút egy környezetvédelmi mérnökkel készítettem, aki a Magyar Honvédségnél dolgozik, egy katonai repülőtéren az MH 47. Bázisrepülőtéren, mint százados. Az interjúban olyan érdekes kérdésekre kaptam választ, mint például *„A katonai kiképzéseknél szerepet játszik-e a környezettudatosságra való nevelés, amennyiben igen, mikben nyilvánul meg?”*. Majd készítettem interjút hat tanítóval és egy tanárral, akiknek azonos kérdéseket tettem fel. A tanítók és a tanár vidéki, városi és megyeszékhelyű város iskoláinak pedagógusai. Így az interjú kérdések kiválasztásakor lehetőségem adódott egy, hogy egy tematikát felállítsak, amivel el tudtam érni, továbbá felmérni az oktatási módszerek esetleges különbségeit. Számomra megtisztelő volt, hogy az interjúkat a szakmájukban elismert szakemberekkel készíthettem el.

Szakdolgozatom megírásával részemre a témában kialakult egy pozitív összkép és lehetőségem adódott következtetéseket levonni, illetve a jövőt tekintve javaslatokat tenni.

12. ÁBRAJEGYZÉK

	Indusztriális világszemlélet	Ökológiai világszemlélet
Cél	Természet feletti uralom	Harmóniai a természettel
Természet	A természet erőforrásokat biztosít a gazdaság számára	Az összes természeti létező önérdékkel bír, minden faj egyenlő
Gazdasági növekedés	A gazdasági növekedés kívánatos	A Föld erőforrásai végesek, a gazdasági növekedésnek szigorú korlátai vannak
Technológiai fejlődés, tudomány	A technológiai fejlődés megold minden problémát	A tudomány nem mindenható, a technológiának alkalmazkodnia kell a természethez és az emberhez
Fogyasztás	Fogyasztásorientáció: a fogyasztó minden igényét ki kell elégíteni	Egyszerű életmód: a fogyasztói igények belső, tudatos kontrollja
Hatalmi szerkezet	Centralizált hatalmi szerkezet	A hatalom decentralizált elosztása, figyelemmel a természet és az emberek jogaira

1.ábra: Indusztriális versus ökológiai világszemlélet

Forrás: Zsolnai (2001)

$I=P*A*T$, ahol:
I: összes környezeti hatás,
P: a népesség nagysága
A: az egyén hatása (fogyasztás, vagy másnéven jómód)
T: egységnyi egyéni hatás előállításához technológiai környezeti hatása.

2.ábra: Az IPAT formula

Forrás: Ehrlich és Holdren (1971)

Jellemző	Reaktív környezetpolitika	Preventív környezetpolitika
Kormányzati irányítás	Ágazati jellegű környezetvédelmi minisztérium	A környezetvédelmi minisztérium integráló, koordináló jellegű
Problémakezelés	A közegek és a szennyezés típusa szerint differenciált	Integrált, holisztikus
A szabályozás eszközei	Utasít és ellenőrzés: bírságok, termékdíjak, környezethasználati díjak és támogatások	Környezetbarát adórendszer, önkéntes megállapodások, EMAS, korai vészjelző és elhárító rendszerek, tudatformálási programok, stb.
Környezetgazdaságtani gyökerei	Pigou elmélete a negatív externáliák internalizálásáról	Coase, illetve az intézményi közgazdaságtan elmélete
Környezeti bürokrácia tipikus tevékenysége	Ellenőrzés, büntetés, engedélyezés és kárelhárítás	Tervkészítés, együttműködő problémamegoldás, szaktanácsadás
Alkalmazott műszaki megoldások	Csővégi technológiák	Tisztább termelési és fogyasztási eljárások
Finanszírozás módja	Költségvetés, elkülönített alapok	Üzleti szféra, önkormányzatok, alapítványok
Eredményesség mérése	Környezetvédelmi kiadások a GDP %-ában, szennyezés-csökkenés %-ban	Jóléti mutatók (ISEW, HDI), biodiverzitási index, környezeti attitűd, életmód változása
Az eredmények időhorizontja	Átmeneti látszateredmények rövid távon jelentkeznek	Tartós eredmények, viszonylagos késéssel jelentkeznek
Érintettek részvétele	Szűk körű, a „zöldek” ellenfelek	Széleskörű, a civil szervezetek partnere
Környezetvédelmi szektor	Fejlett környezetvédelmi ipar és tanácsadói hálózat	Oktatási programok, információs rendszerek, tisztább termelési tanácsadók

3.ábra: A makroszintű környezetpolitika két alrendszere

Forrás: Kerekes és Szlávik (2000)

4.ábra: A körforgásos gazdaság modellje

Forrás: Európai Parlament Kutatószolgálat

Letöltés dátuma: 2024.04.02.

13. MELLÉKLETEK

Honvédség interjú

[szöveg kioldás]

o Milyen feladatai vannak egy környezetmérésnek a Magyar Honvédségnél?

- Feloldó a tevékenység egységeinek környezeti gyakorlatok hatásmérő megvalósításáról, környezetvédelmi, a hulladékgazdálkodás és a kémiai biztonság környezetvédelmi intézkedéseinek szervezéséről, szervezéséről, ellenőrzéséről, a véltároló hatások elemzéséről.
- Azonosítja a katonai szervezet által használt objektum környezeti elemét, szennyvíz forrását, légi és határfolyamatokat és a környezeti hatásokat, és az alapján javaslatokat dolgoz ki a környezetbarátabbá tételük érdekében.
- Elkészíti a környezetvédelmi okmányait, és ellenőrzi azok megfelelőségét. A környezetvédelmi iránti jogszabályok, rendelkezések és ezek változásainak figyelemmel kísérése, alkalmazására vonatkozó javaslatok kidolgozása.
- Részt vesz a belső intézkedések, valamint a katonai szervezet éves tervezési közzései okmányrendszerének kidolgozásában. Feloldó a környezetvédelmi közzései belső szabályozás, tervezés, okmányokba való beépítéséről.
- A gyakorlatok, levezetések, egyéb objektumok körül végzett tevékenység környezeti elemét, környezetvédelmi szabályozásának kidolgozását.
- Alkalmazottakat dolgoz ki a környezetvédelmi okmányokba, a környezetvédelmi megvalósításra és a környezeti károk kizárására és a jogszabályi előírások érvényesítésére érdekében. Az általános tevékenységnek környezeti gyakorlat hatásmérő feladatokat tartalmaz.
- Megtanítja az általa készített okmányok a környezetvédelmi okmányt az állomány részére.
- Elkészíti a szakértőre vonatkozó határoló jelentéseket, értékeléseket, ezeket továbbítja. Elkészíti a határolóba tartozó terveket, jegyzőkönyveket, esettanulmányokat, javaslatokat.
- Részt vesz szakmai továbbképzéseken. Megfelelő kapcsolatot alakít ki és tart fenn a környezetvédelmi civil szervezetekkel, önkormányzatokkal. Szakmai ismeretek bővítése érdekében részt vesz civil képzéseken.

- A kitéleplések, gyakorlatok alatt igénybe vett területen környezeti állapotainak felmérése a feladat végrehajtás előtt és a feladat végrehajtása után. A gyakorlatok, feladatok végrehajtása után a tapasztalatok összegzése és a következő tervezéseket ezek figyelembevételével.
- A szakértőket, jóváhagyott pénzügyi felhatalmazásainak tervezése, szervezése, a gazdálkodási szabályozások megvalósítása.

o Milyen szabályozók és jogszabályok segítik elő a környezetvédelmi tevékenységét a Magyar Honvédségnél?

A Magyar Honvédségben teljes egészében a civil jogszabályi előírásokat alkalmazzák békésidőben, valamint a NATO által előírt STANAG-ok (Standardization Agreement - NATO szabványok, előírások)

A legjobban használt és a legfontosabb jogszabályok:

- A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény;
- A 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról;
- 2023. évi XLV. törvény a körforgásos gazdasággal összefüggő törvénymódosításokról
- 309/2014. (XII. 11.) Korm. rendelet a hulladékkal kapcsolatos nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségekről
- 44/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet a csomagolásról és a csomagolási hulladékkal kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről
- 197/2014. (VIII. 1.) Korm. rendelet az elektronikus és elektronikus berendezésekkel kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről
- 44/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet az atom- és alkatrész-hulladékkal kapcsolatos hulladékgazdálkodási tevékenységekről
- A 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról.
- A 44/2006. (XII. 27.) EbtM. rendelet a veszélyes anyagokkal és a veszélyes készítményekkel kapcsolatos egyes eljárások, illetve tevékenységek részletes szabályairól,
- Az élelmiszerláncról és hatásgi felügyeletről szóló 2008. évi XLV. Törvény

- A 88/2015. (II. 21.) FM rendelet a hulladékgépjárműkről szóló 72/2013. (VIII. 27.) VM rendelet módosításáról,
- 292/2015. (X. 8.) kormányrendelet a levegő védelméről szóló 306/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet módosításáról
- 4/2011. (I. 14.) VM rendelet a levegőtisztasági zóna határfelületéről és a helyben költöz legmagasabb pontfelforrások kibocsátási határfelületéről,
- A 440/2012. (XII. 29.) Kormányrendelet a hulladékokkal kapcsolatos nyilvántartási és adatszolgáltatási kötelezettségekről,

Emellett a jogszabályokból az MH-ra előírtak is kell vizálni és azokat összegezve készítenek minden alkalommal egy saját szabályzatot, ami specifikusan a saját tevékenységre vonatkozik. Ebben a szabályzatban minősítik a kötelezettségeket, feladatokat, feladatokat, valamint az adott alkalommal az összes olyan tevékenység végzését szabályozzák, ahol környezetre veszélyes technológiákkal dolgoznak.

o Milyen részvételi formákban elő a környezetvédelmi tevékenység a Magyar Honvédségnél?

- Környezetvédelmi területen, amelyeket a Pápai és 47. Bányászati katonai tevékenység érint:
- Víz- és talajvédelem
 - Levegőtisztaság védelem
 - Zaj- és rezgésvédelem
 - Természetvédelem, élővilág védelem
 - Hulladékgazdálkodás

o Milyen veszélyes anyagokkal dolgoznak egy katonai repülőtérén?

- Katonai repülőtérén nagyon sok veszélyes anyag található. Mivel használnak veszélyes anyagot:
- Repülőgépek, helikopterek javítása során
 - Repülőterek karbantartása során

- Repülőgépeket és helikoptereket kiszolgáló járművek javítása karbantartása
- Repülő üzemanyag és azok adalékainak tárolása

o Milyen szabályozások vonatkoznak a szelektív hulladékgyűjtésre, illetve az előforduló veszélyes hulladékok gyűjtésére?

Szelektív hulladék gyűjtésre nincsenek előírások, viszont van rá lehetőség.

A veszélyes hulladékok is elkülönítetten szelektíven **fejűnként** kell gyűjteni, mert jogszabályi előírás.

o A katonai kiképzéseknél szerepet játszik-e a környezetudatosságra való nevelés, amennyiben igen, mikben nyilvánul meg?

Az idegen nemzet területén végrehajtott feladatok előtt meg kell ismerni az adott ország környezetvédelmi jogszabályait, és össze kell hasonlítani a magyar jogszabályokkal. Minden esetben a szigorúbb jogszabályt kell alkalmazni

A gyakorlatok, lövészetek, kitéleplések alkalmával környezetvédelmi okmányokat kell készíteni, melyek a következők:

Környezeti állapotfelmérésről jegyzőkönyv a kitéleplés előtt és a visszatelepülés időpontjában (abban az esetben, ha nem saját kezelésben lévő területen folyik a gyakorlat, lövészet, kitéleplés).

A környezetvédelmi oktatás levezetési terve, jegyzőkönyve, melyet a résztvevő állományok kell tartani mindazokról a rendszabályokról, melyeket be kell tartaniuk a környezetvédelem érdekében.

Környezetvédelmi parancsot/intézkedést kell kiadni (vagy be kell építeni ezeket a levezetési tervbe/biztosítási tervbe) az elvégzendő környezetvédelmi feladatokról.

Kárfelemelő és ellenőrző bizottságot kell létrehozni, mely a feladat végrehajtás előtt a polgári szervekkel felméri a terület környezeti állapotát, és ezt jegyzőkönyvbe rögzíti. A feladat végrehajtása alatt folyamatosan figyelemmel kíséri a környezet állapotát, irányítja és ellenőrzi a környezetvédelmi tevékenységet. A feladat végrehajtás után a környezet állapotát újra felméri és jegyzőkönyvbe rögzíti, meghatározza azokat a feladatokat, melyeket az eredeti környezeti

állapot visszaállítása érdekében el kell végezni, irányítja és ellenőrzi a kár helyreállításának munkálatait.

o Milyen módon lehetne fejleszteni a környezetvédelmet a szakmájában?

A környezetvédelmi szempontú fejlesztések folyamatosak a MH-ban is, viszont összhangban kell lennie a védelmi képességek fenntartásával, valamint a haderő fejlesztésével. Az utóbbi néhány évben a modernizálásnak és a fejlesztéseknek köszönhetően, az új technikák **egyre környezetbarátabbak.**

A fejlesztések és az új haditechnika beszerzése során mindig oda kell figyelni, hogy melyik az a legjobb technológia, amivel a kitűzött célt meg lehet valósítani, viszont a környezetre kevésbé veszélyes.

Tanítók, tanári interjúk

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megővését?

Igen.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?
Az éleddori sajátosságait figyelembe véve.

Mit tehet a diák a környezetzemelés megközelítésére, illetve felső tagozatban?

A személt szeliktív gyűjtése, spórol az ivóvízzel, a szemetet a kukába dobjja, és szekre tisztán is figyelemmel. A felső osztályokat személtelő akciókra lehet venni, ami szintén erősíti bennük a környezet megővését.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?

Fontos a lakosság **ébredése**, erre a legjobb helyszín az iskola, csak így óvható meg a környezetünk.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?

Fenntarthatósági projekt betek szervezése. Iskolai nőidősgenertek létrehozása (diákok gondozásá).

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?

Van fenntarthatósági projekt nap, szünetes nap.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a **környezettudatosságra** és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

Az iskola pedagógiai programja.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a **környezettudatosságra** és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

Fenntarthatósági projekt, szünetes nap.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is?

Fontosnak tartom, mivel minél korábban hozzá szoktatjuk a gyereket a helyes viselkedéshez, annál jobb.

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megővését?

Igen. Fontosnak tartom, hogy élhető környezetet hagyjunk a gyermekeinkre, unokáinkra.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

- A különféle világnapokhoz szokunk kapcsolódni. (pl. víz világnapja, a Föld napja, madarak és fák napja)

Mit tehet a diák a környezetzemelés megközelítésére, illetve felső tagozatban?

- **Ódafa**gyűjtést a szelektív hulladékgyűjtésre, illetve **azra** hogy ne személteljen. **Cyralóg** vagy **biciklivel járhat** iskolába. Figyelhet arra, hogy minél **kevesebb** a villanyt, **elcsúsz** a csapot. **Felbűsők** már figyelmenek arra, hogy vegyenek meg **felhasznál-** **halmakat**.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?

-Mivel a gyermek azt fogja felőnténi tenni, amit az iskolás évei alatt megtanul. Jó szokásokat lehet így kialakítani náluk.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?

Iskolakeretek létrehozás

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?

- Tanórákon gyakran elő **ja**, Téma napokat is szokunk tartani a témában.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a **környezettudatosságra** és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

Az iskola pedagógiai programja.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a **környezettudatosságra** és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

- Téma napok, kirándulások.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is?

- hogy a gyerekek kialakuljon egy jó szokás **azai kapcsolatom**, hogy hogyan viszonyulnak a környezetüköz.

Németh Alenandra (55/5720)
4. évfolyam tanító (levelező)

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megővését? Igen

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

Figyelembe veszem a gyermekközösség életkorát, érdeklődését.

Mit tehet a diák a környezetzemelés megközelítésére, illetve felső tagozatban?

A családból jövő indításra építve, az óvodában kapott mintával, az iskolai tananyaggal megperitve sokat tehet egy alsó tagozatos kisgyerek is. A szelektív személtelés, a vízgyűjtés, az elektronosírmanumal spórolás sokak számára ismeretes. A családi házában lakó családok többsége használ komposztálót.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?

Minél korábban kezdjük el egy kisgyermeknél a példamutatást, a figyelemfelhívást, beszélgetést, annál könnyebben válik a mindennapok részévé a tudatos életmód. A jövő generációinak a saját érdeke a Föld életképességének megtartása. A Nyugat-európai országokban már rendeltetések vonatkoznak a családi háztartásokra is (pl.: szelektív hulladékirtások). Így az ott élő gyerekeknek természetes a környezettudatos életmódtel.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?

- szelektív hulladékirtolás
- erről szóló projektekben való részvétel, gyűjtőmunka
- kapcsolattartás a helyi szervekkel
- havi táblázatban a gyerekekkel jelenni, mennyivel kevesebb papírt, műanyagpalackot, stb. használt az osztály
- a tanterem, a folyosó és az udvar takarítása, nagyobb igény kialakítása a tiszta környezetért

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?

- témabetek
- tananyagba integrálva (pl.: matematika: szöveges feladatok, környezetismeret, magyar irodalom, etika, rajz, technika)
- szelektív hulladékgyűjtés

A mintatanterv és a NAT menüben nyújt segítséget az Ön számára a témában?

A NAT előlítja a környeztetudatos életmód kialakítását már általános iskolában is. A földrajz tananyag keretén belül remélk megvalósítható a környeztetudatosság kialakítása.

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?

Pedagógus-továbbképzések, szelektív hulladékgyűjtők kthelyezése az iskolákba.

Tanított óráiba, hogyan tudja beépíteni a fenntarthatóság, környeztetudatosságot?

Igyekszem beépíteni a tanóránba a fenntarthatóság és a környeztetudatosságot.

Amenyiben van bármilyen hasznos tanács, véleménye vagy tapasztalata, kérem, írja le pár mondatban.

Kréhoz Botond Boldizsár

A mintatanterv és a NAT menüben és milyen segítséget nyújt az Ön számára a témában?

A NAT előlítja a környeztetudatos életmód kialakítását már általános iskolában is

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?

- Jó lenne, ha minden iskolában lenne szelektív hulladékgyűjtés. Valamint külön órákat a környezetvédelmi témák feldolgozására.

Tanított óráiba, hogyan tudja beépíteni a fenntarthatóság, környeztetudatosságot?

- Igyekszem újrahasznosítható eszközöket használni. Valamint papír alapú feladatok helyett az IKT eszközöket előnyben részesíteni.

Amenyiben van bármilyen hasznos tanács, véleménye vagy tapasztalata kérem írja le pár mondatban.

Gáspár-Szabó Dóra

Németh Alenandra (55/5720)
4. évfolyam tanító (levelező)

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a környeztetudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

A központi iskola pedagógiai programjában minden iskola irányelveket fktet le ebben a témában.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a környeztetudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

- témabetek
- Föld világnapja, Víz világnapja, Állatok világnapja, stb.
- internet: Fenntarthatósági Témahét: Óratervék, Mintaprojektek

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is?

A kialakuló kori gyerekek többnyire élelődeléssel fordulnak az élő és élettelen környezet felé. Erre az érdeklődésre alapozva kell biztosítani számukra a megismerés, felfedezés örömet, így formálhatjuk a gyerekek természethez való viszonyát, a természetől való gondolkodását.

A mintatanterv és a NAT menüben nyújt segítséget az Ön számára a témában?

Segítséget nyújt, ötletet ad.

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?

Személyes példamutatás mellett a családok érzékenyítése a témában.

Amenyiben van bármilyen hasznos tanács, véleménye vagy tapasztalata, kérem, írja le pár mondatban.

Hangáné Kosaras Gabriella

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megóvását?

-Igen fontosnak tartom a környezet megóvását.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

-A gyerekek életkori sajátosságainak megfelelően, és a helyi lehetőségekhez alkalmazkodva. Nálunk évek óta nincs papírgyűjtés az iskolában így inkább az újrahasznosítás fontosságára fektetem a hangsúlyt, beépítve tanórákba.

Mit tehet a diák a környezetszennyezés megfékezésére alsó, illetve felső tagozaton?

-A diákok számára nagyon fontos a saját példáján és a pedagógusoktól kapott minta. Ha tudatosan foglalkozunk mi a környezetszennyezés megfékezésével ők is alkalmazkodnak hozzá, és fontos lesz nekik! Alsóban és felsőben is egyaránt apró dolgokkal kezdve pl. nem szemelünk, saját kulacsból iszunk, szelektív gyűjtjük a hulladékokat, csatlakozhatunk hulladékgyűjtő kezdeményezésekhez. Minden esetben fontosnak tartom a felnőtt támogatását.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?

-Fontos mert a gyerekek nagyon sok időt töltenek az iskolában és ez kiegyensúlyozott, vagy megerősíti az otthon tanultakat ebben a témában.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?

-Szelektív hulladékgyűjtő szigetek kialakítása. Udvari, környékbeli hulladékgyűjtő megmozdulások. Újrahasznosított alapanyagokból alkotás.

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?

-Minden évben csatlakozunk a városi szemétszedő felhíváshoz, valamint folyamatosan alkotunk újrahasznosítható alapanyagokból. Az osztályteremben igyekszünk külön gyűjténi a papír hulladékokat a többitől.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

-Projekt napok és ahhoz kapcsolódó digitális felületek segítik a munkánkat, valamint pályázatok vannak ebben a témában amiből csatlakozhatunk, látogatás a hulladékudvarban.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

-A Fenntarthatósági témahét és a hozzáférhető anyagai, valamint a Happy hét évek óta ad erre lehetőséget számunkra.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozaton is?

-Nagyon fontosnak tartom, mert sokszor nem egyértelmű a gyerekeknek ennek fontossága. Tudatosítani kell, és ha valamit következetesen csinálunk az beépül a gyerekek mindennapjába.

A mintatanterv és a NAT mennyiben nyújt segítséget az Ön számára a témában?

-Adnak segítséget, mivel javasol alapanyagokat témákat, megjelenik a több tantárgynál is a környezet és a természet védelme.

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?

-Több tanulmányi kirándulást lehetne szervezni ebben a témában. Mindenképpen szelektív gyűjténi a szemetet az iskolában.

Amennyiben van bármilyen hasznos tanács, véleménye vagy tapasztalata kérem írja le pár mondatban.

-A gyerekek nyitottak, érdeklődőek ebben a témában. Ugy gondolom megfelelő támogatás irányítás mellett tudatos felnőtt válhat belőlük!

▲ Szalma Karolin

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megóvását? Igen.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

Főként a gyerekek életkorához, kíváncsiságához alakítom az adott projektet, de sokszor az aktualitással foglalkozunk

Mit tehet a diák a környezetszennyezés megfékezésére alsó, illetve felső tagozaton? Alsóban a mintaadás, szemléletformálás áll a középpontban. nagy a szülői hatás is.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában? Tudjuk, hogy a fenntarthatóság az új nemzedék számára elengedhetetlen. Ezért minél korábban el kell kezdeni a tényekkel, következményekkel, megoldási módokkal megismertetni a diákokat.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban? Szelektív szigetek létrehozása az iskolákban, szervezett programokon való részvétel, közös takarítások a tanteremben, iskolában és környékén.

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban? A környezettudatosság a lehetőségekhez, tárgyi feltételekhez mérten a mindennapokban, az újrahasznosítás főként a technika, rajz, környezet tantárgyakban és a napközben.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában? A központi iskola pedagógiai programjában minden iskola iránylevelet fektet le ebben a témában.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában? A központi témahetek (fenntarthatóság) és pl. a Föld napja, Víz világnapjához kapcsolódó rendezvények.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozaton is? Környezetünk megismerése a tananyag része. Megőrzése, környezetünk értékeinek átadása nem csak tananyag, hanem életszemlélet is kell, hogy legyen.

A mintatanterv és a NAT mennyiben nyújt segítséget az Ön számára a témában? Iránylevelet, ötleteket meríték belőle.

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában? Fontos lenne a gyerekeken kívül a szülők megismerése is a témában, hiszen az otthoni minta erősebben hat a gyerekekre, mint az iskolai.

Szelczi Ivett

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megővését? Válaszát kérem indokolja!

- Igen. Nagyon fontosnak tartom. Azt gondolom, oda kell figyelni a környezetünk állapotára mivel gyermekeinknek kell abban tovább élnie amit rájuk hagyunk.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

- A különféle világnapokhoz szoktunk kapcsolódni. (pl. víz világnapja, a Föld napja, madarak és fák napja)

Mit tehet a diák a környezetszennyezés megfékezésére alsó, illetve felső tagozatban?

- Fontos megtanítani diákjainkat, alsótagozatban, hogy odafigyeljen környezetére tisztaságára. Ne szemeteljen. Tanuljon meg takarékosan bánni a vízzel. (például: fogmosás közben zárja el a csapot. Amennyiben lehetősége van rá inkább zuhanyozzon.) Figyeljen oda az elektromos áram tudatos használatára (Ne hagyjon égve főlésleget villanyt stb.)

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában?

-Azért, mert pedagógusként mintákat adunk a tanulóinknak és képesek vagyunk személtüket formálni. Ezeket a jó példákat, mintákat a gyerekek követik és magukévá teszik.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban?

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban?

- Harmadik osztályban a környezismeret órákon rendszeresen a tananyag témájához kötődve. Téma napokat és témahetet is szoktunk tartani.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában?

- Téma napok, kirándulások.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is?

Véleményem szerint az alsó tagozatos korosztályba tartozó gyermekek rendkívül nyitottak az élővilágra ezért könnyen alakítható személtük.

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

Interjúkérdések

Környezettudatosság, újrahasznosítás – pedagógiai programok és projektek

Fontosnak tartja a környezet megővését? Igen, hisz földünk a tét, a létezésünk.

Hogyan választja ki a projektben megjelenő környezeti problémákat (pl.: papírgyűjtés)?

Világnapokhoz kapcsolódva, témahetekben.

Mit tehet a diák a környezetszennyezés megfékezésére alsó, illetve felső tagozatban?

Megfelelő vízhasználat, szelektív hulladékgyűjtés, kevesebb áramfogyasztás, sok séta, kerékpározás. Felsőben ugyan ezek, ne dohányozzanak és ne szemeteljenek.

Miért fontos a környezettudatosság az iskolában? Mert ezekben az években alakítjuk formáljuk személyiségüket. A megfelelő szokások kialakításával környezettudatossá válnak.

Milyen javaslatok vannak az iskolai környezettudatosságra, amelyeket hasznosítani tudnak az oktatásban? Szelektív szigetek létrehozása az iskolákban, szervezett programokon való részvétel, közös takarítások a tanteremben, iskolában és környéken.

Mennyire van jelen a környezettudatosság és az újrahasznosítás az iskolájukban? Tanórákon, kirándulásokon, projektheteken, témaheteken. Szinte mindig.

Milyen pedagógiai programok segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában? Az iskola pedagógiai programja, kollégáimmal való egyeztetések, témában való jártasság.

Milyen pedagógiai projektek segítik munkáját a környezettudatosságra és újrahasznosításra való nevelésben és értékek kialakításában? A központi témahetek (fenntarthatóság) és pl. a Föld napja, Víz világnapjához kapcsolódó rendezvények.

Miért tartja fontosnak a környezet védelmének hangsúlyozását már alsó tagozatban is? Környezetünk megismerése a tananyag része. Megőrzése, környezetünk értékeinek átadása nem csak tananyag, hanem életszemlélet is kell, hogy legyen.

A mintatanterv és a NAT mennyiben nyújt segítséget az Ön számára a témában? Irányelveket, ötleteket kaphatok belőle.

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában? Szülők bevonása a témába és a gyerekekben való elmélyítés.

Mohácsi Anita

Németh Alexandra (S55FZG)
4. évfolyam tanító (levelező)

Milyen javaslatok lennének a jövőt tekintve környezetvédelemre a szakmájában?

Iskolánkban is szeretnénk szelektív hulladékgyűjtő edényeket elhelyezni.

Tanított óráiba, hogyan tudja beépíteni a fenntarthatóság, környezettudatosságot?

- Igyekszem papíralapú feladatokat helyettesíteni az IKT eszközökkel használni munkám során.

Amennyiben van bármilyen hasznos tanács, véleménye vagy tapasztalata kérem írja le pár mondatban.

Gáspár Boldizsár

14. IRODALOMJEGYZÉK

Banerjee, B., K. McKeage (1994): „How Green is My Value: Exploring the Relationship Between Environmentalism and Materialism”, *Advances in Consumer Research*, Vol. 21. No. 1, p. 147-152.

Bándi, Gy. (2002): *Környezetvédelmi kézikönyv*. Budapest: KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.

Brown, Lester Russel (1981): *Building a sustainable society*. W.W. Norton

Brundtland Bizottság (1987): *Közös Jövönk* című jelentés

Dilafruz R. Williams and P. Scott Dixon (2013): *Impact of Garden-Based Learning on Academic Outcomes in Schools: Synthesis of Research Between 1990 and 2010* on JSTOR

Doba László (2018): *Fenntarthatóság és a 3-12 évesek fenntarthatóságra nevelése*. Kaposvár

Donella H. Meadows (1994): *Written for the Third Biennial Meeting of the International Society for Ecological Economics*. San Jose, Costa Rica

Dunlap, R. E., Van Liere, K. D. (1978): „The New Environmental Paradigm: A Proposed Measuring Instrument and preliminary Results”, *Journal of Environmental Education*, 9. p. 10-19.

Ehrlich és Holdren (1971): Az IPAT formula Online: https://www.researchgate.net/publication/227682524_The_IPAT_equation_and_its_variants# DOI: 10.1162/10881980052541927

Ehrlich, P. R., J. P. Holdren (1971): „Impact of Population Growth“, *Science*, 171, p. 1212-1217.

Európai Parlament Kutatószolgálat (n.a.): *A körforgásos gazdaság modellje*

Európai Parlament Kutatószolgálat (n.a.): *Körforgásos gazdaság: mit jelent, miért fontos és i a haszna? Online: <https://www.europarl.europa.eu/topics/hu/article/20151201STO05603/korforgasos-gazdasag-mit-jelent-miert-fontos-es-mi-a-haszna>*

Fűzné Dr. Kószó Mária (2016): A természetismeret tanításának módszertana, 9.3.3. A környezettudatos gondolkodás sajátosságai. Szeged

Gyulai Iván (2002): A fenntartható fejlődés lényege és megvalósításának akadályai. In: Faragó Tibor (szerk.): Nemzetközi együttműködés a fenntartható fejlődés jegyében és az Európai Unió fenntartható fejlődési stratégiája. Fenntartható Fejlődés Bizottság, Budapest, p. 11, 14.

Herman E. Daly (1991): Steady-State Economics. Washington D.C., Covelo, California 180-241.

HOLD Lexikon (n.a.): Fenntarthatóság. Online: <https://hold.hu/lexikon/fenntarthatosag-fogalma-3-pillere/>

Horváth István Tamás (n.a.): Az újrahasznosítás kémiája Online: Ujrahasznositas_2009.ppt (elte.hu)

Kalendárium (n.a.): Madarak és fák napja. Online: https://turul.info/napok/madarak_fak_napja

Kanczler Gyuláné (2002) (szerk.): Környezeti nevelés az erdőben a művészetek eszközeivel. Módszertani segédlet erdészeknek és pedagógusoknak. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest

Kiss Ágnes (2009): KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG AZ EU REGIONÁLIS POLITIKÁJÁBAN – A HAZAI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAMOK TAPASZTALATAI 1-26. Doktori (PhD) értekezés. Sopron.

Kiss Dávid (2018): A környezeti nevelés projektlehetőségei 27-40. Online: https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/5116/1/27_40_Kiss.pdf

Kleiner, A. (1991): „What Does it Mean to Be Green?“, Harvard Business Review, 1991 July-August, p. 38-47.

Kovács András Donát (2007): A környezettudatosság fogalma és vizsgálatának hazai gyakorlata 64-69.

Kovátsné Németh Mária (1997): Erdőpedagógia. Apáczai Csere János Főiskola, Győr

Kovátsné Németh Mária (1997): Iskolai nevelés a fenntartható fejlődésért. Az Erdőpedagógia projekt a fenntarthatóságra nevelés életmód-stratégiája 409-421. Online: [upsz_2011_1-5_33.pdf](https://www.gov.hu/upsz_2011_1-5_33.pdf) (gov.hu)

Környezetvédelmi lexikon (2007): Környezetvédelem. Akadémiai Kiadó

Kövecsesné Gósi Viktória (2015): A környezeti nevelés gyakorlata az erdei iskolában. Győr

Kővári Istvánné Dr. – Bogáthné Erdődi Judit (2010): PROJEKTPEDAGÓGIA SEGÉDLET A KOMPETENCIA ALAPÚ FELSŐOKTATÁS MÓDSZERTANI MEGÚJULÁSÁHOZ 1-70. p.

Láng István (főszerk.) (2007): Környezetvédelem A-K. Akadémiai lexikonok sorozata. Akadémiai Kiadó, Budapest, p.344, 345.

M. Kassas (2002): Környezeti nevelés: Biodiverzitás. *The Environmentalist* 22, 345–351.
Online: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1020766914456#citeas> DOI:
<https://doi.org/10.1023/A:1020766914456>

METGroups Countries (n.a.): Újrahasznosítás ABC: A hulladék és a műanyag újrahasznosítása
Online: <https://hu.met.com/hu/mind-the-fyouture/mindthefyouture/ujrahasznositas>

Náray-Szabó Gábor (2006): Fenntartható a fejlődés? Akadémiai Kiadó, Budapest

Neumann ház- Irodalmi Szerkesztőség (n.a.): A Föld napja. Online:
<http://jakihirmondo.hu.domain-zona.hu/foldnapja.html>

Oktatási Hivatal: Kerettanterv (2020): Kerettanterv az általános iskola 1-4. osztály számára. Környezetismeret 3-4. évfolyam.

Paul R. Ehrlich and John P. Holdren (1971): (Chapter 49) - Foundations of Socio-Environmental Research (cambridge.org)

R. Sandford, PJ Worsfold (2005): in *Encyclopedia of Analytical Science* (második kiadás).

Schäfferné Dudás Katalin (2018): A környezettudatosság többszintű értelmezése és a környezettudatos fogyasztói magatartás vizsgálata. Pécs

Snežana Ljubisavljević (2017): ENVIRONMENTAL AUDIT FOR ENVIRONMENTAL IMPROVEMENT AND PROTECTION. Szerbia. Online:
https://www.researchgate.net/publication/322718528_Environmental_Audit_for_Environmental_Improvement_and_Protection

UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság (n.a.): Június 5. Környezetvédelmi világnap. Online: <https://unesco.hu/hirek/junius-5-kornyeztvedelmi-vilagnap-107349>

UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság (n.a.): Március 22. A Víz Világnapja. Online: <https://unesco.hu/hirek/marcius-22-a-viz-vilagnapja-107552>

Varga Attila (2004): A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai. PhD-disszertáció. Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészstudományi Kar, Budapest.

Varga Attila (2006): Környezeti kompetenciák fejlesztése a tanítási gyakorlatban. In: Kerber Zoltán (szerk.) Hidak a tantárgyak között. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Zsolnai (2001): Indusztriális versus ökológiai világszemlélet

15. NYILATKOZATOK

NYILATKOZAT

a szakdolgozat nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: NÉMETH ALEXANDRA
 A Hallgató Neptun kódja: S55FZG
 A dolgozat címe: KÖRNYEZETTUDATOSSÁG, ÚJRAHASZNOSÍTÁS – PEDAGÓGIAI PROGRAM ÉS A PROJEKTEK
 A megjelenés éve: 2024
 A konzulens intézetének neve: NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET
 A konzulens tanszékének a neve: SZAKDIDAKTIKAI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlanul állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

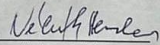
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkor szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumába. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumában.

Kelt: Pápa, __2024__ év __04__ hó __10__ nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Németh Alexandra (hallgató Neptun azonosítója: S55FZG) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre **javaslom / nem javaslom**¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**^{*2}

Kelt: Kaposvár, 2024. április 8.

Aláírás /Velner András/
konzulens